

LIBER NONUS DECIMUS.

q. 28 f. 27

I.

R DE ACTIONIBUS EMPTI UENDITI R

SEPA

1 **ULPIANUS** libro uicesimo octauo ad Sabinum. Si res uendita non tradatur, [B.19, 8, 1] *S* in id quod interest agitur, hoc est quod rem habere interest emporis: hoc autem inter- 5
 1 dum pretium egreditur, si pluris interest, quam res ualeat uel empta est. Uenditor si, cum sciret deberi, seruitutem celauit, non euadet ex empto actionem, si modo eam rem empor ignorauit: omnia enim quae contra bonam fidem fiunt uenient in empti actionem. sed scire uenditorem et celare sic accipimus, non solum si non admonuit, sed et si negauit seruitutem istam deberi, cum esset ab eo quaesitum. sed et si proponas eum ita dixisse: 10 'nulla quidem seruitus debetur, uerum ne emergat inopinata seruitus, non teneor', puto eum ex empto teneri, quia¹ seruitus debebatur et scisset. sed² si id egit, ne cognosceret empor aliquam seruitutem deberi, opinor eum ex empto teneri. et generaliter dixerim, si improbato more uersatus sit in celanda seruitute, debere eum teneri, non si securitati sua prospectum noluit. haec ita uera sunt, si empor ignorauit seruitutes, quia non uidetur 15 esse celatus qui scit neque certiorari debuit qui non ignorauit.

2 **PAULUS** libro quinto ad Sabinum. Si in emptione modus dictus est et non [B.19, 8, 2] *S* praestatur, ex empto est actio. Uacula possessio empori tradita non intellegitur, si alias in ea legatorum fideiue commissorum seruandorum causa in possessione³ est aut creditores bona possideant. idem dicendum est, si uenter in possessione sit: nam et ad hoc pertinet 20 uacui appellatio.

3 **POMPONIUS** libro nono ad Sabinum. Ratio⁴ possessionis, quae a uenditore [B.19, 8, 8] *S* fieri debeat, talis est, ut, si quis eam possessionem iure auocauerit, tradita possessio non intellegatur. Si empor uacuam possessionem tradi stipulatus sit et ex stipulatu agat, fructus non uenient in eam actionem, quia et qui fundum dari stipularetur, uacuam quoque 25 possessionem tradi oportere⁵ stipulari intellegitur nec tamen fructuum praestatio ea stipulatione continetur, neque rursus plus debet esse in⁶ stipulatione. sed ex empto superesse 2 ad fructuum praestationem. Si iter actum uiam aquae ductum per tuum fundum emero, uacuae possessionis traditio nulla est: itaque cauere debes per te non fieri quo minus utar. 30 Si per uenditorem uini mora fuerit, quo minus traderet, condemnari eum [BS. 23, 1, 22] *S* oportet, utro tempore pluris uinum fuit, uel quo uenit uel quo lis in condemnationem de- 4 ducitur, item quo loco pluris fuit, uel quo uenit uel ubi agatur. Quod si per empo- [BS.] rem mora fuisset, aestimari oportet pretium quod sit cum agatur, et quo loco minoris sit. mora autem uidetur esse, si nulla difficultas uenditorem impedit, quo minus traderet, praeferim si omni tempore paratus fuit tradere. item non oportet eius loci pretia spectari, 35 in quo agatur, sed eius, ubi uina tradi oportet: nam quod a Brundisio uinum uenit, etsi uenditio alibi facta sit, Brundisi tradi oportet.

F[P(VU)]

¹ quia] si qua? ² sed et (*Hal.*)? ³ in possessione del. ⁴ traditio (*Cuiacius*)? ⁵ oportere del. (*Degenkolb*) ⁶ ista ins.

³ uenditi] *ind. F*, et uenditi *F* et *ind. F*
 5 agitur ... interest *om. P* | empori *P*
 7 nonne uadet *P*, non euadit *U* ⁹ negauit] necauit *F*? ¹⁰ praeponas *P* ¹⁸ actio est *PV* ¹⁹ possessione m¹ *F* | est aut ...

20 possessione] *F* et ex *Pi(sana)* *U*, *om. PVU*
 24 agant *P* ²⁹ fi'eri *F* ³³ minoris]
 pluris minoris *P* ³⁴ impedit *P*? ³⁶ brun-
 desio *F* ³⁷ brundesi *F*

- 4 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Si seruum mihi ignorantis, sciens furem [B.19,8,4] uel noxiū esse, uendideris, quamuis duplam promiseris, teneris mihi ex empto, quanti mea intererit scisse, quia ex stipulatu eo nomine agere tecum non possum antequam mihi quid abesset. Si modus agri minor inueniatur, pro numero iugera auctor [Ep. 15, 56] obligatus est, quia, ubi modus minor inuenitur, non potest aestimari bonitas loci qui non existat. sed non solum si modus agri totius minor est, agi cum uendor potest, sed etiam de partibus eius, || ut puta si dictum est uineae iugera tot esse uel oliueti et minus inueniatur: ideoque his casibus pro bonitate loci fiet aestimatio.
- 5 IDEM libro tertio ad Sabinum. Si heres testamento quid uendere damnatus [B.19,8,5] sit et uendiderit, de reliquis, quae per consequentias emptionis propria sunt, uel ex empto uel ex testamento agi cum eo poterit. Sed si falso existimans se damnatum uendere uendiderit, dicendum est agi cum eo ex empto non posse, quoniam doli mali exceptione actor summoueri potest, quemadmodum, si falso existimans se damnatum dare promisisset, agentem doli mali exceptione summoueret. Pomponius etiam incerti condicere eum posse ait, ut liberetur.
- 6 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Tenetur ex empto uendor, etiamsi igno- [B.19,8,6] rauerit minorem fundi modum esse. Si uendidi tibi insulam certa pecunia et ut aliam insulam meam reficeres, agam ex uendito, ut reficias: si autem hoc solum, ut reficeres eam, conuenisset, non intellegitur emptio et uenditio facta, ut et Neratius scripsit. Sed si aream tibi uendidi certo pretio et tradidi, ita ut insula aedificata partem dimidiam mihi retradas, uerum est et ut aedifices agere me posse ex uendito et ut aedificatam mihi retradas: quamdiu enim aliquid ex re uendita apud te supereasset, ex uendito me habere actionem constat. Si locum sepulchri emeris et proprius eum locum, antequam mortuus ibi inferatur, aedificatum a uenditore fuerit, poteris ad eum reuerti. Si uas aliquod mihi uendideris et dixeris certam mensuram capere uel certum pondus habere, ex empto tecum agam, si minus praestes. sed si uas mihi uendideris ita, ut adfirmares integrum, si id integrum non sit, etiam id, quod eo nomine perdiderim, praestabis mihi: si uero non id actum sit, ut integrum praestes, dolum malum dumtaxat praestare te debere. Labeo contra putat et illud solum obseruandum, ut, nisi in contrarium id actum sit, omnimodo integrum praestari debeat: et est uerum. quod et in locatis doliis praestandum Sabinum respondisse Minicius refert. Si tibi iter uendidero, ita demum auctorem me laudare poteris, si tuus fuerit fundus, cui adquirere seruitutem volueris: iniquum est enim me teneri, si propter hoc adquirere seruitutem non potueris, quia dominus vicini fundi non fueris. Sed si fundum tibi uendidero et ei fundo iter accessurum dixero, omnimodo tenebor itineris nomine, quia utriusque rei quasi unus uendor obligatus sum. Si filius familias rem uendiderit mihi et tradiderit, sic ut pater familias tenebitur. Si dolo malo aliquid fecit uendor in re uendita, ex empto eo nomine actio emptori competit: nam et dolum malum eo iudicio aestimari oportet, ut id, quod praestaturum se esse pollicitus sit uendor emptori, prae- stari oporteat. Si uendor sciens obligatum aut alienum uendidisset et adiectum sit 'neue eo nomine quid praestaret', aestimari oportet dolum malum eius, quem semper abesse oportet in iudicio empti, quod bona fidei sit.
- 7 IDEM libro decimo ad Sabinum. Fundum mihi cum uenderes deducto usu [B.19,8,7] fructu, dixisti eum usum fructum Titii esse, cum is apud te remansurus esset. si cooperis eum usum fructum uindicare, reuerti aduersus te non potero, donec Titius uiuat nec in ea causa esse cooperit, ut, etiamsi eius usus fructus esset, amissurus eum fuerit: nam tunc, id est si capite deminutus uel mortuus fuerit Titius, reuerti || potero ad te uenditorem. idemque iuris est, si dicas eum usum fructum Titii esse, cum sit Sei.

F[P(VU)]

¹ ut id nisi in contrarium?

4 abesset] haberet P^e 10 consequentiam
PVU 13 promisset F (em. f) 14 libera-
retur P 15 ignorauerit] PU cum B (Tip.):
καὶ οὐνόμενος πράτης, agnoverit F 17 re-
ficias PU 18 scribit P 19 certo] ita certo P^e

20 aedificata P^e | retradas] P^e U, detrades F,
retradas P^e 22 proprius PU 25 agam]
agas P^e | si's' uas F^e 29 doliis] f, doleis FPU
37 emptori prestari ... 38 uendor suppl. F^e
44 admisurus P^e 46 usufructum F (suppl. f)

- 8 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Si tibi liberum praedium tradidero, cum [B.19,8,8] seruiens tradere deberem, etiam condicione incerti competit mihi, ut patiaris eam seruitutem, 5 quam debuit¹, imponi. Quod si seruum praedium in traditione fecero, quod liberum tibi tradere debui, tu ex empto habebis actionem remittendae eius seruitutis gratia, quam pati non debebas.
- 9 POMPONIUS libro uicesimo ad Sabinum. Si is, qui lapides ex fundo emerit, tollere eos ^S nolit, ex uendito agi cum eo potest, ut eos tollat.
- 10 UPLIANUS libro quadragesimo sexto ad Sabinum. Non est nouum, ut duas obligationes ^S in eiusdem persona de eadem re concurrant: cum enim is qui uenditorem obligatum habebat ei qui eundem uenditorem obligatum habebat heres extiterit, constat duas esse ¹⁰ actiones in eiusdem persona concurrentes, propriam et hereditariam, et debere heredem institutum, si uelit separatim duarum actionum commodo uti, ante aditam hereditatem proprium uenditorem conuenire, deinde adita hereditate hereditarium: quod si prius adierit hereditatem, unam quidem actionem mouere potest, sed ita, ut per eam utriusque contractus sentiat commodum. ex contrario quoque si uendor uenditori heres extiterit, palam ¹⁵ est duas euictiones eum praestare debere.
- 11 IDEM libro trigesimo secundo ad edictum. Ex empto actione is qui emit utitur. ^S
- 1 Et in primis sciendum est in hoc iudicio id demum deduci, quod praestari con- [B.19,8,11] uenit: cum enim sit bonae fidei iudicium, nihil magis bonae fidei congruit quam id praestari, quod inter contrahentes actum est. quod si nihil conuenit, tunc ea praestabuntur, ²⁰
- 2 quae naturaliter insunt huius iudicii potestate. Et in primis ipsam rem praestare uenditorem oportet, id est tradere: quae res, si quidem dominus fuit uendor, facit et emptorem dominum, si non fuit, tantum euictionis nomine uenditorem obligat, si modo pretium est numeratum aut eo nomine satisfactum. emptor autem nummos uenditoris facere cogitur.
- 3 Redhibitionem quoque contineri empti iudicio et Labeo et Sabinus putant et nos probamus. ²⁵
- 4 Animalium quoque uendor cauere debet ea sana praestari, et qui iumenta uendidit² solet
- 5 ita promittere 'esse bibere, ut oportet'. Si quis uirginem se emere putasset, cum mulier uenisset, et sciens errare eum uendor passus sit, redhibitionem quidem ex hac causa non esse, uerum tamen ex empto competere actionem ad resoluendam emptionem, et³ pretio
- 6 restituto mulier reddatur. Is qui uina emit arrae nomine certam summam dedit: postea ³⁰ conuenerat, ut emptio irrita fieret. Iulianus ex empto agi posse ait, ut arra restituatur, utilemque esse actionem ex empto etiam ad distrahadam, inquit, emptionem. ego illud quaero: si anulus datus sit arrae nomine et secuta emptione pretioque numerato et tradita re anulus non reddatur, qua actione agendum est, utrum condicatur, quasi ob causam datus sit et causa finita sit, an uero ex empto agendum sit. et Iulianus diceret ex empto ³⁵ agi posse: certe etiam condici poterit, quia iam sine causa apud uenditorem est anulus. [B.]
- 7 Uenditorem, etiamsi ignorans uendiderit, fugitiuum non esse praestare emptori oportere
- 8 Neratius ait. Idem Neratius, || etiamsi alienum seruum uendideris, furtis noxisque [B.19,8,11] f. 271' solutum praestare te debere ab omnibus receptum ait et ex empto actionem esse, ut
- 9 habere licere emptori caueatur, sed et ut tradatur ei possessio. Idem ait non tradentem ⁴⁰ quanti intersit condemnari: satis autem non dantem, quanti plurimum auctorem pericitari oportet. Idem Neratius ait propter omnia haec satis esse quod plurimum est praestari, id

F[P(VU)]

¹ debui? ² uendit? ³ ut (dett.)?

4 debui tu] debuit *P^aV^a*, debui *P^aV^aU* | remittendaeius *FP^a* 8 sexto] uii *P^a* 9 uendor *P^a* 10 ei qui eund. uend. obl. haberet om. *P^aVU^a*, post extiterit *U^a* 15 uendor *om. F^a* 27 esse uiuere *P^a*, inc. *V^a* 28 errare] *fPU*, errore *F* 29 resoluandam *P^a* 30 restituto] restituit *P^a* 31 iulianus bis *P^a* 32 ad] a *P^a* 35 et causa] *fPU*, ex causa *F*, .. (fuitne ex?) et causa *P^a* | diceret]

dicit *fPU* 36 est anulus uenditorem *om. P^a*, anulus uenditorem *om. P^aV* 37 oportet *F* 39 te *om. PVU* 42 *Tipucitus inter epitomes* § 9 et § 11 *haec inserit*: καὶ περὶ τούτης εἰ ὠφείλειν οὐτονός αὐτὸν ἀγοράσαι, εἰ δὲ ἀνέστην, ὅτι οὐκ ἐπερωτᾶται περὶ ἔκνικήσεως ὁ πράτης, *quae quomodo petita esse possint ex § 10 uis intelligitur*

11 est ut sequentibus actionibus deducto eo quod praestitum est lis aestimetur. Idem recte
ait, si quid horum non praestetur, cum cetera facta sint, nullo deducto condemnationem
12 faciendam. Idem libro secundo responsorum ait emptorem noxali iudicio condemnatum
ex empto actione id tantum consequi, quanti minimo defungi potuit: idemque putat et si
ex stipulatu aget: et siue defendant noxali iudicio, siue non, quia manifestum fuit noxiū
13 seruum fuisse, nihilo minus uel ex stipulatu uel ex empto agere posse. Idem Neratius
ait uenditorem in re tradenda debere praestare emptori, ut in lite de possessione potior
sit: sed Julianus libro quinto decimo digestorum probat nec uideri traditum, si superior
in possessione emptor futurus non sit: erit igitur ex empto actio, nisi hoc praestetur.
14 Cassius ait eum, qui ex duplae stipulatione litis aestimationem consecutus est, aliarum 10
rerum nomine, de quibus in uenditionibus caueri solet, nihil consequi posse. Julianus de-
15 ficiente dupla ex empto agendum putauit. Denique libro decimo¹ apud Minicum ait, si
quis seruum ea condicione uendiderit, ut intra triginta dies duplam promitteret, postea ne
quid praestaretur, et emptor hoc fieri intra diem non desiderauerit, ita demum non teneri
uenditorem, si ignorans alienum uendidit: tunc enim in hoc fieri², ut per ipsum et per 15
heredem eius emptorem habere licet: qui autem alienum sciens uendidit, dolo, inquit,
16 non caret et ideo emti iudicio tenebitur. Sententiam Juliani uerissimam esse arbitror in
pignoribus quoque: nam si iure creditoris uendiderit, deinde haec fuerint euicta, non
tenetur nec ad pretium restituendum ex empto actione creditor: hoc enim multis constitu-
tionibus effectum est. dolum plane uendor praestabit, denique etiam repromittit de dolo: 20
sed et si non repromiserit, sciens tamen sibi non obligata³ uel non esse eius qui sibi
obligauit uendiderit, tenebitur ex empto, quia dolum eum praestare debere ostendimus.
17 Si quis rem uendiderit et ei accessurum quid dixerit, omnia quidem, quae diximus in re
distracta, in hoc quoque sequenda sint⁴, ut tamen euictionis nomine non in duplum tene-
atur, sed in hoc tantum obligetur, ut emptori habere liceat, et non solum per se, sed per 25
18 omnes. Qui autem habere licere uendidit, uideamus quid debeat praestare. et multum
interesse arbitror, utrum hoc pollicetur per se uenientesque a se personas non fieri, quo
minus habere liceat, an uero per omnes. nam si per se, non uidetur id praestare, ne alias
euincat: prouinde si euicta res erit, siue stipulatio interposita est, ex stipulatu non tene-
bitur, siue non est interposita, ex empto non tenebitur. sed Julianus libro quinto decimo 30
digestorum scribit, etiamsi aperte uendor pronuntiet per se heredemque suum non fieri,
quo minus habere liceat, posse defendi ex empto eum in hoc quidem non teneri, quod
emptoris interest, uerum tamen ut pretium reddat teneri. ibidem ait idem esse dicendum
et si aperte in uenditione comprehendatur nihil euictionis nomine praestatum iri: pretium⁵,
quidem deberi re euicta, utilitatem non deberi: || neque enim bonae fidei contractus hac f. 272
patitur⁶ conuentione, ut emptor rem amitteret et pretium uendor retineret. nisi forte,
inquit, sic quis omnes istas supra scriptas conuentiones recipiet, quemadmodum recipitur,
ut uendor nummos accipiat, quamvis merx ad emptorem non pertineat, ueluti cum fu-
turu*m* iactum retis a piscatore emimus aut indaginem plagi positio*n* a uenatore uel panthe-
ram⁷ ab aucupe: nam etiamsi nihil capit, nihilo minus emptor pretium praestare necesse 40
habebit: sed in supra scriptis conuentionibus contra erit dicendum. nisi forte sciens alie-
F[P(VU)]

¹ quinto (*D. Gothofredus*)? ² fieri] teneri (*Cuiacius*)? ³ obligata? ⁴ sunt (*edd.*)?
• uitur? ⁶ pantheran (*cf. Varro de l. L. 5, 100*)?

³ emptorem] emptor est *P^a* ⁵ non *om. P^aV* | *qua*] quod *P*, quod quia *V* | nimafestum *F*
(*em. f.*): Διάλογον ἔστι *B* ⁷ debere] debet *P^a* |
emptori] emptori oportet neratius ait *P^a* | li-
tem *P* ¹⁰ litis aestimationem con *om. P^a*,
litis aestimationem *om. V* ¹¹ caueris *P^a*
13 dupla promitteretur *PV* | postea ne quid
praestaretur *om. P^aV* ¹⁴ ita demum non]
ad omnia demum *V*, ad omnia demum non
P^a, inc. *P^a* ¹⁵ ignoras *P^a* | in hoc] *FP^a*,
hoc *P^aVU* ¹⁸ fuerint] fuerit *FPU* ¹⁹ praes-
titum *F* ²³ quid] *fP^a*, qui *FP^a* ²⁵ non
om. P^a ²⁷ fierit *P^a*, fieret *VU* ³¹ pro-
nunciat *PU* | fieri] *P^aV^aU*, teneri *F*, ...eri *P^a*,
inc. *V^a* ³² posse e def. *P^a* ³⁵ hanc pati-
tur conuentione *fP^aV*, hac paciatur con-
uentione *P^a*, hanc paciatur conuentione *U*
36 amitteret] *fP^aU*, amittet *FP^a* ³⁷ inquit
f (*em. f.*) | sic] si *PU* ³⁹ patheram *P^a*
40 acupe *P*

num uendit: tunc enim secundum supra a nobis relatam Iuliani sententiam dicendum est ex empto eum teheri, quia dolo facit.

- 12 CELSUS libro uicesimo septimo digestorum. Si iactum retis emero et iactare B. 19, 8, 12 *E retem piscator noluit, incertum eius rei aestimandum est: si quod extraxit piscium reddere mihi noluit, id aestimari debet quod extraxit. 5
- 13 ULPIANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Iulianus libro quinto decimo B. 19, 8, 13 S inter eum, qui sciens quid aut ignorans uendidit, differentiam facit in condemnatione ex empto: ait enim, qui pecus morbosum aut tignum uitiosum uendidit, si quidem ignorans fecit, id tantum ex empto actione praestaturum, quanto minoris essem empturus, si id ita esse scissem: si uero sciens reticuit et emptorem decepit, omnia detimenta, quae ex ea 10 emptione emptor traxerit, praestaturum ei: siue igitur aedes uitio tigni corruerunt, aedium aestimationem, siue pecora contagione morbosum pecoris perierunt, quod interfuit idonea 1 uenisse erit praestandum¹. Item qui furem uendidit 15 ut fugituum, si quidem sciens, praestare debebit, quanti emptoris interfuit non decipi: si uero ignorans uendiderit, circa fugituum quidem tenetur, quanti minoris empturus esset, si eum esse fugituum scisset, circa 15 furem non tenetur: differentiae ratio est, quod fugituum quidem habere non licet et quasi 2 euictionis nomine tenetur uendor, furem autem habere possumus. Quod autem diximus 20 'quanti emptoris interfuit non decipi', multa continet, et² si alios secum sollicitauit ut 3 fugerent, uel res quasdam abstulit. Quid tamen si ignorauit quidem furem esse, adseuerauit autem bonae frugi et fidum et caro uendidit? uideamus, an ex empto teneatur. 25 et putem teneri. atqui ignorauit: sed non debuit facile quae ignorabat adseuerare. inter hunc 4 igitur et qui scit³ praemonere debuit furem esse, hic non debuit facilis esse ad temerariam indicationem. Si uendor dolo fecerit, ut rem pluris uenderet, puta de artificio mentitus est aut de peculio, empti eum iudicio teneri, ut praestaret emptori, quanto pluris 5 seruum emisset⁴, si ita peculiatus esset vel eo artificio instructus. Per contrarium quoque 30 idem Iulianus scribit, cum Terentius Uictor decessisset relictu herede fratre suo et res quasdam ex hereditate et instrumenta et mancipia Bellicus quidam subtraxisset, quibus subtractis facile, quasi minimo ualeret hereditas, ut sibi ea uenderetur persuasit: an uenditi iudicio teneri possit? et ait Iulianus competere actionem ex uendito in tantum, quanto 35 6 pluris hereditas ualeret, si haec res subtractae non fuissent. Idem Iulianus dolum solere a 40 uenditore praestari etiam in huiusmodi specie ostendit: si, cum uendor sciret fundum pluribus municipiis legata debere, in tabula quidem conscripserit uni municipio deberi, uerum postea legem consignauerit, si qua tributorum aut uectigalis inductionis quid⁵ nomine aut ad uiae collationem praestare oportet, id emptorem dare facere praestareque oportere, f. 272⁶ 45
- 7 ex empto eum teneri, quasi decepisset emptorem: quae sententia uera est. Sed BS. 18, 5, 21 55 cum in facto proponeretur tutores hoc idem fecisse, qui rem pupillarem uendebant, quae stionis esse ait, an tutorum dolum pupillus praestare debeat. et si quidem ipsi tutores uendiderunt, ex empto eos teneri nequaquam dubium est: sed si pupillus auctoribus eis uendidit, in tantum tenetur, in quantum locupletior ex eo factus est, tutoribus in residuum perpetuo condemnandis, quia nec transfertur in pupillum post pubertatem hoc, quod dolo 50 F[P(VU)]

¹ erit praestandum *det.* ² ut (*Hal.*)? ³ *talia fere exciderunt*: et tacuit non multum interest: nam qui scit ⁴ seruus esset (*Krueger*)? ⁵ quid] cuius?

1 a nouis *F* 3 xxui *P*, uicesimo *V*, xxvii *U*
 4 retem] rete *fP'*, te *P''*? recte *V'U* | eius]
 huius *fPVU* | si om. *P''* 7 quis *P''* 8 mor-
 tuosum *P''* 9 essem] esse *V'*, esset *P'V'U'*,
 esces *U''*? 11 corruerit *P''*, corruerint *P'U*
 12 morbosoi si pecoris *P''* | idonea] idone *F*, ido-
 nee *fPU* 15 esse] esset *P''* | scissee^t *F''*? 21 at-
 qui... 24 teneri om. *P''*, *suppl. m. eadem* 22 qui
 scit] *F*, qui scit interest quoniam qui scit
P'V'U', def. *P''* (*vide supra*): ὁ μὲν εἰδὼς ἐκ
 τοῦ μη̄ γνωμῆσαι τὸν ἀγοραστὴν ἐνέχεται, ὁ

Δὲ ἀγνῶν ἐκ τοῦ προπετῶς τὰ μη̄ ὄντα διαβε-
 βαίωσας *B* (*Synops.*) | temerariam] *fP'U*,
 temeram *F*, def. *P''* 23 fecerit] faceret *P''*,
 def. *P''* 27 ex om. *P''V'*, de *P'V'U* | bel-
 licus] *F''*, uellicus *F''*, billicus *f*, uillicus
PVU | quidem *P''V'* 29 compere *P''* | in
 tanto *P''* 32 deberi] teneri *P''* 33 legem]
 agem *P''* 35 sed 'scum *F''* 36 propone-
 rentur *PVU* 37 tutores u. e. e. eos om. *PVU*:
 scilicet uerba tutores u. e. e. eos te uersum
 implet in *F*

8 tutorum factum est. Offerri pretium ab emptore debet, cum ex empto agitur, et [BS.]
 ideo etsi pretii partem offerat, nondum est ex empto actio: uenditor enim quasi pignus
 9 retinere potest eam rem quam uendidit. Unde quaeritur, si pars sit pretii soluta et res
 tradita postea enicta sit, utrum eius rei consequetur pretium integrum ex empto agens an
 10 uero quod numerauit? et puto magis id quod numerauit propter doli exceptionem. Si 5
 fructibus iam maturis ager distractus sit, etiam fructus emptori cedere, nisi aliud con-
 11 uenit, exploratum est. Si in locatis ager fuit, pensiones utique ei cedent qui locauerat:
 12 idem et in praediis urbanis, nisi si quid nominativum conuenisse proponatur. Sed et si quid
 praeterea¹ rei uenditae nocitum est, actio emptori praestanda est, damni forte infecti nel
 13 aquae pluviae arcendae uel Aquiliae uel interdicti quod ui aut clam. Item si quid ex 10
 operis seruorum uel uecturis iumentorum uel nauium quae sit, emptori praestabatur,
 14 et si quid peculio eorum accessit, non tamen si quid ex re uenditoris. Si Titius fundum,
 in quo nonaginta iugera erant, uendiderit et in lege emptionis dictum est in fundo centum
 esse iugera et antequam modus manifestetur, decem iugera alluione adcreuerint, placet
 mihi Neratii sententia existimantis, ut, si quidem sciens uendidit, ex empto actio competit 15
 aduersus eum, quamuis decem iugera adcreuerint, quia dolo fecit nec dolus purgatur: si
 16 uero ignorans uendidit, ex empto actionem non competere. Si fundum mihi alienum uen-
 dideris et hic ex causa lucrativa meus factus sit, nihilo minus ex empto mihi aduersus te
 17 actio competit. In his autem, quae cum re empta praestari solent, non solum dolum, sed
 et culpam praestandam arbitror: nam et Celsus libro octauo digestorum scripsit, cum 20
 conuenit, ut uenditor praeteritam mercedem exigat et emptori praestet, non solum dolum,
 18 sed et culpam eum praestare debere. Idem Celsus libro eodem scribit: fundi, quem cum
 Titio communem habebas, partem tuam uendidisti et antequam traderes, coactus es com-
 muni diuidendo iudicium accipere. si socio fundus sit adiudicatus, quantum ob eam rem
 a Titio consecutus es, id tantum emptori praestabis. quod si tibi fundus totus adiudicatus 25
 est, totum, inquit, eum emptori trades, sed ita, ut ille soluat, quod ob eam rem Titio con-
 demnatus es. sed ob eam quidem partem, quam uendidisti, pro euictione cauere debes,
 ob alteram autem tantum de dolo malo re promittere: aequum est enim eandem esse con-
 dicionem emptoris, quae futura esset, si cum ipso actum esset communi diuidendo. sed
 si certis regionibus fundum inter te et Titium iudex diuisit, sine dubio partem, quae ad- 30
 19 iudicata est, emptori tradere debes. Si quid seruo distracto uenditor donauit ante tradi-
 tionem, hoc quoque restituui debet: hereditates quoque per seruum adquisitae et legata
 omnia, nec distinguendum, cuius respectu ista sint relictæ. item quod ex operis seruus f. 278
 praestit uenditori, emptori restituendum est, nisi ideo dies traditionis ex pacto prorogatus
 20 est, ut ad uenditorem operaे pertinerent. Ex uendito actio uenditori competit ad ea con-
 sequenda, quae ei ab emptore praestari oportet. Uenient autem in hoc iudicium infra
 scripta. in primis pretium, quanti res uenit. item usuræ pretii post diem traditionis: nam
 21 cum re emptor fruatur, acquissimum est eum usuras pretii pendere. Possessionem autem
 F[P(VU)]

¹ postea (u. i.)?

1 ab emptore] ab emptoris herede uel ab
 ipso emptore uidentur legisse Graeci, uertentes
 sic: ἐάν κληρονόμου τοῦ ἀγροστοῦ μὴ διάοντος
 δόλοκαρπον τὸ τίμημα ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀγρο-
 στοῦ B (Tipuc.) | agitur] agit P 3 potes F
 (suppl. f.) 7 si in locatis] F, si in locatus P,
 ... locatus V, si locatus fP, sed si loca-
 tus V, si locatus U | pensionem u. ei cedent
 (cedenter V) P V, pensionem u. ei cedet
 P U, pensionem u. ei cedere V 9 pra-
 terea] libri, postea Huschke (Zeitschr. f. Civil-
 recht und Proces's 4, 298) idque confirmant B
 (Tipuc.): ἐάν τις βλάβη μετὰ τοῦ σύμφωνον прос-
 ῥέσῃ τῷ πιπρασκομένῳ πράγματι | emptori]

fP⁴ U, emptoris FP: διδωσι τῷ ἀγροστῷ τὰς
 ἀγωγὰς ὁ πράτης B (Tipuc.) 10 quod de
 ni P 12 quid] quid de PVU | ex re' F⁴
 14 allubione F 16 adcreuerint F 18 meus]
 eius P, inc. U 19 emptae F 20 scribit P
 23 es] fP⁴ U est FP 24 adiudicaturus P⁴
 25 a titio] fPV⁴ U, a titio F, accio V | adiu-
 dicaturus P⁴ 26 ut ille] utiles P⁴ 28 re-
 promittere] F, ..promittere V, permittere P⁴,
 promittere P⁴ V⁴ U 34 ex] e F⁴ 35 uen-
 ditorij uenditori natura actionis ex uendito P⁴
 36 iuditio PV 37 traditioni's F⁴ 38 frua-
 tur] fructus P⁴, fruktur P⁴

traditam accipere debemus et si precaria sit possessio: hoc enim solum spectare debemus,
 22 an habeat facultatem fructus percipiendi. Praeterea ex uendito agendo consequetur etiam
 sumptus, qui facti sunt in re distracta, ut puta si quid in aedificia distracta erogatum est:
 scribit enim Labeo et Trebatius esse ex uendito hoc nomine actionem. idem et si in
 aegri serui curationem impensum est ante traditionem aut si quid in disciplinas, quas¹ ⁶
 uerisimile erat etiam emptorem uelle impendi. hoc amplius Labeo ait et si quid in funus
 mortui serui impensum sit, ex uendito consequi oportere, si modo sine culpa uendoris
 23 mortem obierit. Item si conueniterit, cum res ueniret, ut locuples ab emptore reus detur,
 24 ex uendito agi posse, ut id fiat. Si inter emptorem praediorum et uenditorem conuenisset,
 ut, si ea praedia emptor heres eius pluris uendidisset, eius partem dimidiam uendori ¹⁰
 praestaret et heres emptoris pluris ea praedia uendidisset, uenditorem ex uendito agendo
 25 partem eius, quo pluris uendidisset, consecuturum. Si procurator uendiderit et cauerit
 emptori, quaeritur, an domino uel aduersus dominum actio dari debeat. et Papinianus libro
 tertio responsorum putat cum domino ex empto agi posse utili actione ad exemplum insti-
 toriae actionis, si modo rem uendendam mandauit: ergo et per contrarium dicendum est ¹⁵
 26 utilem ex empto actionem domino competere. Ibidem Papinianus respondisse [Cf. Uat. 11
 se refert, si conuenierit, ut ad diem pretio non soluto uendori duplum praestaretur, in
 fraudem constitutionum uideri adiectum, quod usuram legitimam excedit: diuersamque
 causam commissoriae esse ait, cum ea specie, inquit, non faenus illicitum contrahatur, sed
 27 lex contractui non improbata dicatur². Si quis colludente procuratore meo ab eo emerit,
 28 an possit agere ex empto? et puto hactenus, ut aut stetur emptioni aut discedatur. Sed
 et si quis minorem uiginti quinque annis circumuenierit, et huic hactenus dabimus actionem
 29 ex empto, ut diximus in superiori casu. Si quis a pupillo sine tutoris auctoritate emerit,
 ex uno latere constat contractus: nam qui emit, obligatus est pupillo, pupillum sibi non
 30 obligat. Si uendor habitationem exceperit, ut inquilino liceat habitare, uel colono ut ²⁵
 perfrui liceat ad certum tempus, magis esse Seruius putabat ex uendito esse actionem:
 denique Tubero ait, si iste colonus damnum dederit, emptorem ex empto agentem cogere
 posse uenditorem, ut ex locato cum colono experiatur, ut quidquid fuerit consecutus, emptori
 31 reddat. Aedibus distractis uel legatis ea esse aedium solemus dicere, quae quasi pars
 aedium uel propter aedes habentur, ut puta putealia ³⁰
 14 POMPONIUS libro trigesimo primo ad Quintum Mucium. (id est quo puteum B. 19, 8, 14 *E
 operitur),
 15 ULPIANUS libro trigesimo secundo ad edictum. lines³ et labra, salientes. B. 19, 8, 15 S
 fistulae quoque, quae salientibus iunguntur, quamuis longe excurrant extra aedificium, ³⁴
 aedium sunt: item canales: pisces autem qui sunt in piscina non sunt || aedium nec fundi, f. 273'
 16 POMPONIUS libro trigesimo primo ad Quintum Mucium. non magis quam B. 19, 8, 16 *E
 pulli aut cetera animalia, quae in fundo sunt.
 17 ULPIANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Fundi nihil est, nisi quod B. 19, 8, 17 S
 F[P(VU)]

¹ quae (u. i.)? ² Pap. I. III resp. Conuenit ad diem pretio non soluto uendori alterum tantum praestari. quod usurarum centesimam excedit, in fraudem juris uidetur additum. diuera causa est commissoriae legis, cum in ea specie non fenus illicitum exerceatur, sed lex contractui (contractus cod.) non improbabilis dicatur Uat. ³ lenes (cf. D. 8, 5, 17, 1)?

1 debemus et si] debeamus et sit P^a 2 fuc-
 tus F (suppl. f) 4 idem ... 5 curationem
 om. P^a, suppl. m. 1 4 et si] si quid P^a
 5 curatione P^aU | quas] quae requiritur: eic-
 ἐπιστήμην, ἄτινα πιθανὸν ἢν Βούλεσθαι τὸν ἀρ-
 ρακτὴν δαπανηθῆναι B 6 etiam] et etiam P^a
 9 posse e P^a 10 ut om. PVU | uendori
 praestaret et] uenditores praestare P^a, uen-
 ditori praestare et U^a 13 et om. PVU
 14 ex empto] excepto P^a 15 mandauit erengo
 F (em. f), mandauit heres ergo P^a 17 se
 om. P^aV 20 improbat addicatur P^a, impro-

bata addicatur P^aVU 22 actionem bis P^a
 26 putat P^a | uendito esse] F, uendito fPU
 28 ut ex] F^aPU, ut is ex F^a 30 propter F^a |
 habentes P^a | putealia puteal Taur. 31 puteum] F^a, puteus F^aPVU 33 lines]
 FP^a (ubi in margine: lines dicuntur funes qui-
 bus aqua de puteo abstrahitur), limes V^aU,
 inc. V^a | labras p salientes P^a? 36 magis]
 magis est P^a 37 pulli] fP^aU, pupilli FP^a
 38 fundi ... p. 551, 5 uendito in litura P^a,
 inc. P^a, item inc. ex parte V^a

- terra se tenet: aedium autem multa esse, quae aedibus adfixa non sunt, ignorari non oportet, ut puta seras claves claustra: multa etiam defossa esse neque tamen fundi aut uillae haberi, ut puta nasa uinaria torcularia, quoniam haec instrumenti magis sunt,
 1 etiamsi aedificio cohaerent. Sed et uinum et fructus perceptos uillae non esse constat.
 2 Fundo uendito uel legato sterculinum et stramenta emptoris et¹ legatarii sunt, ligna autem
 uenditoris uel heredis, quia non sunt fundi, tametsi ad eam rem cōparata sunt. in ster-
 culino autem distinctio Trebatii probanda est, ut, si quidem stercorandi agri causa com-
 paratum sit, emptorem sequatur, si uendendi, uenditorem, nisi si aliud actum est: nec inter-
 3 est, in stabulo iaceat an aceruuia sit. Quae tabulae pictae pro tectorio includuntur itemque
 4 crustae marmoreae aedium sunt. Reticuli circa columnas, plutei circa parietes, item cilicia
 5 uela aedium non sunt. Item quod insulae causa paratum est, si nondum perfectum est,
 6 quamuis positum in aedificio sit, non tamen uidetur aedium esse. Si ruta [BS. 15, 4 sch. 38]
 et caesa excipientur in uenditione, ea placuit esse ruta, quae eruta sunt, ut harena creta
 et similia: caesa ea esse, ut arbores caesas et carbones et his similia. Gallus autem [BS.]
 Aquilius, cuius Mela refert opinionem, recte ait frustra in lege uenditionis de rutis et
 15 caesis contineri², quia, si non specialiter uenierunt, ad exhibendum de his agi potest neque
 enim³ magis de materia caesa aut de caementis aut de harena cauendum est uenditori
 7 quam de ceteris quae sunt pretiosiora. Labeo generaliter scribit ea, quae perpetui usus
 causa in aedificiis sunt, aedificii esse, quae uero ad praesens, non esse aedificii, ut puta
 fistulae temporis quidem causa positae non sunt aedium, uerum tamen si perpetuo fuerint
 8 positae, aedium sunt. Castella plumbea, putea⁴, opercula puteorum, epitonia fistulis ad-
 9 plumbata (aut quae terra continentur quamuis non sint adfixa) aedium esse constat. Item
 constat sigilla, columnas quoque et personas, ex quorum⁵ rostris aqua salire solet, uillae
 10 esse. Ea, quae ex aedificio detracta sunt ut reponantur, aedificii sunt: at quae parata
 11 sunt ut imponantur, non sunt aedificii. Pali, qui uineas causa parati sunt, antequam col-
 locentur, fundi non sunt, sed qui exempti sunt hac mente ut collocentur, fundi sunt.
 12 IAUOLENUS libro septimo ex Cassio. Granaria, quae ex tabulis fieri solent, [B. 19, 8, 18] *E
 ita aedium sunt, si stipites eorum in terra defossi sunt: quod si supra terram sunt, rutis
 1 et caesis cedunt. Tegulae, quae nondum aedificiis impositae sunt, quamuis tegendi gratia
 allatae sunt, in rutis et caesis habentur: aliud iuris est in his, quae detractae sunt ut re-
 20 ponerentur: aedibus enim accedunt.
 13 GARUS ad edictum praetoris titulo de publicanis. Ueteres in emptione uen- [B. 19, 8, 19] *E
 ditioneque appellationibus promiscue utebantur.
 14 IDEM libro uicesimo primo ad edictum prouinciale. Idem est et in locatione et [B. 19, 8, 20] *E
 conductione.
 15 S
 15 PAULUS libro trigesimo tertio ad edictum. Si sterilis ancilla sit, cuius partus [B. 19, 8, 21] S
 uenit, uel maior annis quinquaginta, cum id empator ignorauerit, ex empto tenetur uenditor.
 1 Si praedii uenditor non dicat de tributo sciens, tenetur ex empto: quod si igno- [Ep. 16, 28]
 2 rans non praedixerit, quod forte hereditarium praedium erat, non tenetur. Quamuis [Ep.] 29
 supra diximus, cum in || corpore consentiamus, de qualitate autem dissentiamus, emptionem f. 274
 F[P(VU)]

¹ uel? ² caueri? ³ enim del. ⁴ putea del. ⁵ quarum (edd.)? nisi excidit leonesue
 post personas

1 terra] intra U | adf. non sunt om. U^a | igno-
 rare U^b 3 haberi ... 4 uillae om. U^c eadem-
 que uidentur defuisse P^dV^e 8 sequentur P^f |
 si om. P^gU^h 9 qua] qua PⁱV^j 10 reti-
 culi] in reticuli P^k 12 rute causa P^l, ruta
 caesa P^mVUⁿ 13 esse eructa P^o 16 uenierint
 PV^pU^q, uenierit V^rU^s 19 aedificij] edifi-
 cium P^t | ut puta fistulae temporis] fP^u(m. ant.)
 U^v cum B (Tipuc.): ὡς οἱ σολῆνες, ut putas
 temporis F, ut puta temporis P^w, ut puta
 cemente (om. temporis) U^x 21 epitonia]

firmat lectionem BS. 20, 1, 58 sch. 3, ubi item
 ēΠΙΤΟΝΙΑ iunguntur fistulis, epitonea PU 22 ter-
 ra] a terra V^y, inc. P^z | item constat om. P^{aa}
 23 ex om. PVU | sollet F 24 edificio F |
 detracte P 26 hac] fP, haec F, ex hac U
 28 terram] petram V^{cc}, inc. P^{dd} 30 alias P^{ee}
 32 l. 19 continuatur praecedenti F | in emptione
 uenditionemque P^{ff}, emptionum uenditionumque U 34 primo om. F^{gg} 37 igno-
 rauit P 38 quo si P^{hh} 40 emptionem esse]
 sic libri boni omnes

esse, tamen uendor teneri debet, quanti interest non esse deceptum, etsi uendor quoque
 3 nesciet: ueluti si mensas quasi citreas emat, quae non sunt. Cum per uenditorem [B. 53, 7, 9] steterit, quo minus rem tradat, omnis utilitas emptoris in aestimationem uenit, quae modo circa ipsam rem consistit: neque enim si potuit ex uino puta negotiari et lucrum facere, id aestimandum est, non magis quam si triticum emerit et ob eam rem, quod non sit [B. 53] 5 traditum, familia eius fame laborauerit: nam pretium tritici, non seruorum fame necatorum consequitur. nec maior fit obligatio, quod tardius agitur, quamuis crescat, si ninum hodie pluris sit, merito, quia siue datum esset, haberem emptor, sine non, quoniam¹ saltem hodie 4 dandum est quod iam olim dari oportuit. Si tibi fundum uendidero, ut eum conductum certa summa haberem, ex uendito eo nomine mihi actio est, quasi in partem pretii ea res 10 5 sit. Sed et si ita fundum tibi uendidero, ut nulli alii eum quam mihi uenderes, actio eo 6 nomine ex uendito est, si alii uendideris. Qui domum uendebat, exceptit sibi habitationem, donec uiueret, aut in singulos annos decem: emptor primo anno maluit decem praestare, secundo anno habitationem praestare. Trebatius ait mutandae voluntatis potestatem eum habere singulisque annis alterutrum praestare posse et quamdiu paratus sit alterutrum prae- 15 stare, petitionem non esse.

22 IULIANUS libro septimo digestorum. Si in qualitate fundi uendor mentitus [B. 19, 8, 22] S sit, non in modo eius, tamen tenetur emptori: pone enim dixisse eum quinquaginta iugera esse uineae et quinquaginta prati et in prato plus inueniri, esse tamen omnia centum iugera. 19

23 IDEM libro tertio decimo digestorum. Si quis seruum, quem cum peculio [B. 19, 8, 23] S uendiderat, manumiserit, non solum peculi nomine, quod seruus habuit tempore quo manu- mittebatur, sed et eorum, quae postea adquirit, tenetur et praeterea cauere debet, quidquid ex hereditate liberti ad eum peruerterit, restituiri. MARCELLUS notat: illa praestare uen- ditor ex empto debet, quae haberet emptor, si homo manumissus non esset: non contine- buntur igitur, quae, si manumissus non fuit, adquisitura non esset. 25

24 IULIANUS libro quinto decimo digestorum. Si seruus, in quo usus fructus tuus [Ep. 6, 62] S erat, fundum emerit et antequam pecunia numeraretur, capite minutus fueris, quamuis pre- tum solueris, actionem ex empto non habebis propter talem capitum deminutionem, sed indebiti actionem aduersus uenditorem habebis. ante capitum autem minutiōnem nihil inter- est, tu soluas an seruus ex eo peculio quod ad te pertinet: nam utroque casu actionem 30 1 ex empto habebis. Seruum tuum imprudens a fure [Paul. D. 12, 1, 81, 1. B. 19, 8, 24. Ep. 16, 83 bona fide emi: is ex peculio quod ad te pertinebat hominem parauit, qui mihi traditus est, posse te eum hominem mihi condicere Sabinus dixit, sed si quid mihi abesset ex ne- gocio quod is gessisset, inuicem me tecum acturum de peculio. Cassius ueram opinionem 2 Sabini rettulit, in qua ego quoque sum. Seruo uendente hominem fideiussor uendi- (Ep.) 35 tionis omnia praestare debet, in quae obligaretur, si pro libero fideiussisset: nam et in do- minum actio sic datur, ut emptor eadem consequatur, quae libero uendente consequi de- buisset, sed ultra peculii taxationem dominus non condemnatur.

25 IDEM libro quinquagesimo quarto digestorum. || Qui pendentem uindemiam [B. 19, 8, 25] S f. 274' emit si uuam legere prohibeatur a uenditore, aduersus eum petentem pretium exceptione 40 uti poterit 'si ea pecunia, qua de agitur, non pro ea re petitur, quae uenit neque tradita 'est.' ceterum post traditionem siue lectam uuam calcare siue mustum euhere prohibeatur, F[P(VU)]

¹ quoniam del.

2 ueluti 'si' F⁴ 3 ueniet f 4 ipsam om. PVU 5 trit'cum F⁴ 6 traditum P⁴ 8 merito] medico P⁴ | haberem] F, haberet fP⁴V⁴U (ubi in mg. est: uel habiem pi.), ha- berge P⁴V⁴ 10 certam summam P⁴ | actio est] actionem P⁴, actio V⁴ 12 aliis uend. PV 15 posse ... praestare bis F (em. f) 19 iura P⁴ 20 quem] quum P⁴ 22 quid- quid] F⁴, quicquid F⁴ 23 restitutu iri] re-

stitui FP⁴, restitutum iri P⁴U | notat illa pr. notat P⁴ 24 esset non continebuntur i. q. s. manumissus non bis F, non contine- buntur ... manumissus non fuit (male deleta fuit, male relicto esset uoc.) f 30 ad] a P⁴ 33 condiceres sabinus P⁴ | quid 'e' mihi F⁴ 34 actorum P⁴ 39 qui om. P⁴VU⁴ 40 pe- tentem] fP⁴U, pendentem F, pe..entem P⁴ 41 rej ra F⁴

ad exhibendum uel iniuriarum agere poterit, quemadmodum si aliam quamlibet rem suam tollere prohibeatur.

- 26 ALFENUS UARUS libro secundo digestorum. Si quis, cum fundum uenderet, [B. 19, 8, 26] S dolia centum, quae in fundo esse adfirmabat, accessura dixisset, quamuis ibi nullum dolium fuisse, tamen dolia emptori debebit. ⁵
- 27 PAULUS libro tertio epitomarum Alfeni. Quidquid uendor accessurum dixerit, [B. 19, 8, 27] S id integrum ac sanum tradi oportet: ueluti si fundo dolia accessura dixisset, non quassa, sed integra dare debet.
- 28 IULIANUS libro tertio ad Urseum Ferocem. Praedia mihi uendidisti et con- [B. 19, 8, 28] S uenit, ut aliquid facerem: quod si non fecissem, poenam promisi. respondit, uendor ante- 10 quam poenam ex stipulatu petat, ex uendito agere potest: si¹ consecutus fuerit, quantum poenae nomine stipulatus esset, agentem ex stipulatu doli mali exceptio summouebit: si ex stipulatu poenam consecutus fueris², ipso iure ex uendito agere non poteris³ nisi in id, 14 quod pluris eius interfuerit id fieri.
- 29 IDEM libro quarto ex Minicio. Cui res sub condicione legata erat, is eam im- [B. 19, 8, 29] S prudens ab herede emit: actione ex empto poterit consequi emptor pretium, quia non⁴ ex causa legati rem habet.
- 30 AFRICANUS libro octauo quaestionum. Seruns, quem de me cum peculio [B. 19, 8, 30] S emisi, priusquam tibi traderetur, furtum mihi fecit. quamuis ex res quam subripuit interierit, nihilo minus retentionem eo nomine ex peculio me habiturum ait, id est ipso iure ob id factum minutum esse peculium, eo scilicet, quod debitor meus ex causa condicitionis sit factus. nam licet, si iam traditus furtum mihi fecisset, aut omnino condicitionem eo nomine de peculio non haberem aut eatenus haberem, quatenus ex re furtiva auctum peculium fuisse, tamen in proposito et retentionem me habiturum et, si omne peculium penes te sit, uel quasi plus debito soluerim posse me condicere. secundum quae dicendum: si nummos, quos seruus iste mihi subripuerat, tu ignorans furtios esse quasi peculiares ademeris et consumpsieris, condicatio eo nomine mihi aduersus te competit, quasi res mea ad 1 te sine causa peruerterit. Si sciens alienam rem ignorantis mihi uendideris, etiam priusquam enincatur utiliter me ex empto acturum putauit in id, quanti mes intereat meam esse factam: quamuis enim aliquin uerum sit uenditorem hactenus teneri, ut rem emptori habere liceat, se non etiam ut eius faciat, quia tamen dolum malum abesse praestare debeat, teneri eum, qui sciens alienam, non suam ignorantis uendidit: id est⁵ maxime, si manumisso uel pignori daturo uendiderit.
- 31 NERATIUS libro tertio membranarum. Si ea res, quam ex empto praestare [B. 19, 8, 31] Sf debebam, ui mihi adempta fuerit: quamuis eam custodire debuerim, tamen proprius est, ut nihil amplius quam actiones persequenda eius praestari a me emptori oporteat, quia custodia aduersus uim parum proficit. actiones autem eas non solum arbitrio, sed etiam per riculo tuo tibi praestare debebo, ut omne lucrum ac dispendium te sequatur. Et non solum quod ipse per eum adquisii praestare debeo, sed et id, quod || emptor iam tunc sibi tradito f. 275 2 seruo adquisitus fuisse. Uterque nostrum eandem rem emit a non domino, [BS. 15, 2 sch. 1] 40 cum emptio uenditio sine dolo malo fieret, traditaque⁶ est: siue ab eodem emimus siue ab alio atque alio, is ex nobis tuendus est, qui prior ius eius⁷ adprehendit, hoc est, cui primum tradita est. si alter ex nobis a domino emisset, is omnimodo tuendus est.

F[P(VU)]

¹ sic ins. ² fuerit (edd.)? ³ poterit (edd.)? ⁴ quia non] quando? ⁵ id est] et (u. t.)?

⁶ utrique ins. ⁷ ius eius] iuste (iuste et iuse' permutata)?

6 epitomatorum P 7 qu'od'assa F⁸, quasa P⁹VU 10 paenas P¹⁰ 18 quem] cum P¹¹ 19 ea] fP¹²U, eas FP¹³ 20 id] is P¹⁴ 24 fuisse P¹⁵ | praeposito P¹⁶ 26 quos] quod P¹⁷ 27 consumpsieris] f, consumpsieris F | competit] F¹⁸P, competit F¹⁹, competit VU 32 id est maxime] PV²⁰, idesest maxime F, idem maxime

V²¹U, idem est maxime f: malim et maxime, ut id male repetitum sit ex praecedente vocabulo, et sic in B: kai MΛΝΙСΤΑ 35 debeam PV | proprius FPVU 36 a me] fP²²V²³U, a F, a me an P²⁴V²⁵ 39 adquisiu P²⁶VU²⁷ 42 prior] proprietor P²⁸ 43 est si] sit P²⁹V³⁰?U, sit sed si P³¹V³²?U

- 32 UPLIANUS libro undecimo ad edictum. Si quis a me oleum quod emisset [B. 19, 8, 82] E adhibitis inquis ponderibus accepisset, ut in modo me falleret, uel emptor circumscriptus sit a nenditore ponderibus minoribus, Pomponius ait posse dici¹ nenditorem sibi dare oportere quod plus est petere: quod habet rationem: ergo et emptor ex empto habebit actionem, qua contentus esse possit.
5
- 33 IDEM libro uicesimo tertio ad edictum. Et si uno pretio plures res empta sint², de singulis ex empto et uendito agi potest.
E
- 34 IDEM libro decimo octauo ad edictum. Si fundo uendito in qualitate iuge- [B. 19, 8, 84] E rum captio est, ex empto erit actio.
9
- 35 IDEM libro septuagesimo ad edictum. Si quis fundum emerit, quasi per eum [B. 19, 8, 85] E fundum eundi agendi ius non esset, et interdicto de itinere actuque uictus sit, ex empto habebit actionem: licet enim stipulatio de euictione non committatur, quia non est de iure seruitutis in rem actione pronuntiatum, tamen dicendum est ex empto actionem competere.
15
- 36 PAULUS libro septimo ad Plautium. Uenditor domus antequam eam tradat, [B. 19, 8, 86] E damni infecti stipulationem interponere debet, quia, antequam uacuum possessionem tradat,
custodiam et diligentiam praestare debet et pars est custodiae diligentiaeque hanc inter-
ponere stipulationem: et ideo si id neglexerit, tenebitur emptori.
15
- 37 IDEM libro quarto decimo ad Plautium. Sicut aequum est bonae fidei emptori [B. 19, 8, 87] E alterius dolum non nocere, ita non est aequum eidem personae uenditoris sui dolum prodeesse.
19
- 38 CELSUS libro octauo digestorum. Si uenditor hominis dixit peculium eum [B. 19, 8, 88] E habere decem nec quemquam³ adempturum, et⁴ si plus habet, totum praestet, nisi hoc actum est, ut dumtaxat decem praestaret, si minus est, praestet esse decem et talem ser-
uum esse, ut tantum peculii habeat. Si per emptorem steterit, quo minus ei mancipium traderetur, pro cibariis per arbitrium indemnitatem posse seruari Sextus Aelius, Drusus
2 dixerunt, quorum et mihi iustissima uidetur esse sententia. Firmus a Proculo quaeasit, si
de plumbeo castello fistulae sub terram missae aquam ducerent in aenum lateribus circum-
structum, an hae aedium essent, an ut ruta caesa uincta fixaque, quae⁵ aedium non essent.
ille rescripsit referre, quid acti esset. quid ergo si nihil de ea re neque emptor neque uen-
ditor cogitauerunt, ut plerumque in eiusmodi rebus euenisce solet, nonne proprius est, ut
inserta et inclusa aedificio partem eius esse existimemus?
30
- 39 MODESTINUS libro quinto responsorum. Quaero, si quis ita fundum uendiderit, [B. 19, 8, 89] E ut id uenum datum esse uideatur, quod intra terminos ipse possedit, sciens tamen aliquam partem certam se non possidere non certiorauerit emptorem, an ex empto iudicio teneatur,
cum haec generalis adiectio ad ea, quae specialiter nouit qui uendidit nec exceptit, perti-
nere non debeat, ne alioquin emptor capiatur, qui fortasse, si hoc cognouisset, uel empturus
35 || non esset uel minoris empturus esset, si certioratus de loco certo fuisse⁶: cum hoc et f. 275'
apud ueteres sit relatum in eius persona, qui sic exceperat: seruitutes si quae debentur,
'decebuntur': etenim iuris auctores responderunt, si certus uenditor quibusdam personis
certas seruitutes debere non admonuisset emptorem, ex empto eum teneri debere, quando
haec generalis exceptio non ad ea pertinere debeat, quae uenditor nouit quaeque specialiter 40
F[P(VU)]

¹ dici del. ² et quaedam earum uel omnes euictae sint ins. (u. i.) ³ quicquam (dett.)?
⁴ ad. et] ad. esse? ⁵ quae del. (u. i.) ⁶ si certioratus de loco certo fuisse del.

1 a mēt' F⁸ 2 circumscriptum P^a 6 uno] modo uno P^a | res om. P^aVU | empta sint] ēān ēnī tīmīmati πολλὰ πράγματα πράθη καὶ ēknīkhnθē πάντα ἡ tīna B (Tipuc.), unde sup- pleui supra 9 actio erit P^a 12 euictione P^a 18 bonae ... 19 aequum om. P^a 20 eum] in eum P^a 22 actum] P^aU, autem F, a.... P^a | praestet F (em. f.) 23 steterit quo minus ei mancipium om. P^aV^a, ei man- cipium om. P^aV^aU 24 ciuariis F | possit P^a 26 terram] trans P^a, terra U | in aenum]

F et ex P(isana) U^a, me ouum V^a, in equum P^aV^aU, inc. P^a 27 hae aedium essent] edium esseent P^a, edium essent P^aVU | uincta] iniuncta P^a, iniuncta P^aV | quae del. fU^a 29 cogitauerit PV | propriis P^a, proprius P^aU 32 ut i'd' F^a, uti Taur.: εἰ τι ἔντος τῶν ὄρων NÉMOMAI, τούτῳ πέπραται B (Tipuc.) 33 cer- tiorauerit P^a 35 debet P^a | caplatur F 36 uel minoris empturus esset om. P^aV^a | hoc] haec P^a 38 responderint P^a 40 ea] eam P^a

- excipere et potuit et debuit, sed ad ea, quae ignorauit et de quibus emptorem certiorare nequivit. Herennius Modestinus respondit, si quid circumueniendi emptoris causa uenditor in specie de qua quaeritur fecit, ex empto actione conueniri posse.
- 40 POMPONIUS libro trigesimo primo ad Quintum Mucium. Quintus Mucius scribit: [B. 19, 8, 40] Ef dominus fundi de praedio arbores stantes uendiderat et pro his rebus pecuniam accepit et tradere solebat: emptor quaerebat, quid se facere oportet, et uerebatur, ne haec arbores eius non uiderentur factae. POMPONIUS: arborum, quae in fundo continentur, non est separatum corpus a fundo et ideo ut dominus suas specialiter arbores vindicare emptor non poterit: sed ex empto habet actionem.⁹
- 41 PAPINIANUS libro tertio responsorum. In uenditione super annua pensitatione [B. 19, 8, 41] P pro aquae ductu infra¹ domum Romae constitutum² nihil commemoratum est. deceptus ob eam rem ex empto actionem habebit: itaque, si conueniatur ob pretium ex uendito, ratio in prouisi onoris habetur.
- 42 PAULUS libro secundo quaestionum. Si duorum fundorum uenditor separatim [B. 19, 8, 42] P de modo cuiusque pronuntiauerit et ita utrumque uno pretio tradiderit, et alteri aliquid, ¹⁵ desit, quamvis in altero exsuperet, forte si dixit unum centum iugera, alterum ducenta habere, non proderit ei, quod in altero ducenta decem inueniuntur, si in altero decem desint. et de his ita apud Labeonem relatum est. sed an exceptio doli mali uenditori profutura sit, potest dubitari, utique si exiguis modus siluae desit et plus in uineis habeat, quam re promissum est. an non facit dolo, qui iure perpetuo utitur? nec enim hic quod amplius in modo inuenitur, quam aliquin dictum est, ad compendium uenditoris, sed ad emptoris pertinet: et tunc tenetur uenditor, cum minor modus inuenitur. uideamus tamen, ne nulla querella sit emptoris in eodem fundo, si plus inueniat in uinea quam in prato, cum uniuersus modus constat. similis quaestio esse potest ei, quae in duobus fundis agitata est et si quis duos statuliberos uno pretio uendat et dicat unum decem dare iussum, ²⁵ qui quindecim dare debebat³: nam et hic tenebitur ex empto actione, quamvis emptor a duobus uiginti accepturus sit. sed rectius est in omnibus supra scriptis casibus lucrum cum damno compensari et si quid deest emptori siue pro modo siue pro qualitate loci, hoc ei resarciri.²⁹
- 43 IDEM libro quinto quaestionum. Titius cum decederet, Seiae Stichum Pam- [B. 19, 8, 43] P philum Arescusam per fideicommissum reliquit eiusque fiduci commisit, ut omnes ad libertatem post annum perduceret. cum legataria fideicommissum ad se pertinere noluisset nec tamen heredem a sua petitione liberasset, heres eadem mancipia Sempronio uendidit nulla commemoratione fideicommissae libertatis facta: emptor cum pluribus annis mancipia supra scripta sibi seruissent, Arescusam manumisit, et cum ceteri quoque serui cognita uoluntate ³⁵ defuncti || fideicommissam libertatem petissent et heredem ad praetorem perduxissent, iussu ^{1. 276} praetoris ab herede sunt manumissi. Arescusa quoque nolle se emptorem patronum habere responderat. cum emptor pretium a uenditore emti iudicio Arescusae quoque nomine repeteret, lectum est responsum Domiti Ulpiani, quo continebatur Arescusam pertinere ad rescriptum sacrarum constitutionum, si nollet emptorem patronum habere: emptorem tamen ⁴⁰ F[P(VU)]

¹ intra (cf. Orelli inscr. 4047: ut aquae digitus in domo eius fueret et 5326)? ² constituto?

³ alterum item decem, qui quinque dare debebat ins. (u. i.)

3 actionem conuenire posset P^a 5 stantes] tantas P^a 11 constitutum] FP^a, constitutam] fP^aU 16 desit FP^aU | ducenda F (em. f) 17 proderat P^a | ducenta decem] discuta x P^a 18 profuturae P^a 19 desit FP^aU 20 hi's c F| quod] quid P^a 21 in modo] FP^a, in modo agri P^aVU 24 constat] F^aP, constet F^aVU 25 u' n'o F^a | et dicat unum decem dare iussum (iussus P^aV) qui quindecim dare debebat (debeat PVU) ἡ εἴναι ὀφέλειν ἄγος δούναι ἀνά δέκα NOMISMATA ΚΑΙ ΕΥΡΕΘΗ ὁ μὲν κελευθείς δούναι ιέ', ὁ δὲ πέντε B (Tipuc.), ut Graeci fortasse locum habuerint integrum: quamquam talia etiam facili supplemento assequi potuerunt 28 et] sed PV | qui deest P^a | hoo ei] F^a, hoc es F^a, hoc PV^aU, ei V^a 30 seiae] siei P^a 31 arescusam] FP^a, arescusam P^aVU et sic deinceps | reliquit] fP, relinquit FU, dereliquit V 35 seruissent] uisent (fuissent?) P^a 36 et heredem] heredem P^a, heredemque V | praetorem] emptorem P^aV 39 domicii PU, domini F

nihil posse post manumissionem a uenditore consequi. ego cum meminisse et Iulianum in ea sententia esse, ut existimaret post manumissionem quoque empti actionem durare, quaero, quae sententia uera est. illud etiam in eadem cognitione nomine emporis desiderabatur, ut sumptus, quos in unum ex his quem erudierat fecerat, ei restituerentur. idem quaero, Arescusa, quae recusauit emptorem patronum habere, cuius sit liberta constituta? 5 an possit uel legatariam quae non liberauit uel heredem patronum habere? nam ceteri duo ab herede manumissi sunt. respondi: semper probauit Iuliani sententiam putantis manumissionem non amittitur eo modo¹. de sumptibus uero, quos in erudiendum hominem empor fecit, uidendum est: nam empti iudicium ad eam quoque speciem sufficere existimo: non enim pretium continet tantum, sed omne quod interest emporis seruum non euinci. plane 10 si in tantum pretium excedisse proponas, ut non sit cogitatum a uenditore de tanta summa (ueluti si ponas agitatem postea factum uel pantomimum euictum esse eum, qui minimo uenit pretio), iniquum uidetur in magnam quantitatem obligari uenditorem,

44 AFRICANUS libro octauo quaestionum. (cum et forte idem mediocrium facul- [B. 19, 8, 44] *S
tatium sit: et non ultra duplum periculum subire eum oportet) 15

45 PAULUS libro quinto quaestionum. idque et Iulianum agitasse Africanus re- [B. 19, 8, 45] P
fert: quod iustum est: sicut minuitur praestatio, si seruus deterior apud emptorem effectus
1 sit, cum euincitur. Illud expeditius uidebatur, si mihi alienam aream uendideris et in eam
ego aedificauero atque ita eam dominus euincit: nam quia possim petentem dominum, nisi
impensam aedificiorum soluat, doli mali exceptione summouere, magis est, ut ea res ad 20
periculum uendoris non pertineat. quod et in seruo dicendum est, si in seruitutem, non
in libertatem euinceretur, ut dominus mercedes et impensas praestare debeat. quod si
empor non possideat aedificium uel seruum, ex empto habebit actionem. in omnibus tamen
2 his casibus, si sciens quis alienum uendiderit, omnimodo teneri debet. Superest tertia de-
liberatio, cuius debet esse liberta Arescusa, quae recusat emptorem. et non sine ratione 25
dicetur eius debere effici libertam, a quo uendita est, id est heredis, quia et ipse ex empto
actione tenet: sed hoc ita, si non Arescusa elegerit emporis patronatum: tunc etenim
et illius remanet liberta et ille ex empto actionem non habet, quia nihil eius interest, cum
eam libertam habet. 29

46 IDEM libro uicesimo quarto quaestionum. Si quis alienam rem uendiderit et [B. 19, 8, 46] P
medio tempore heres domino rei extiterit, cogetur implere uenditionem.

47 IDEM libro sexto responsorum. Lucius Titius accepta pecunia ad materias [B. 19, 8, 47] P
uendendas sub poena certa, ita ut, si non integras represtauerit² intra statuta tempora,
poena conueniatur³, partim datis materiis decessit: cum igitur testator || in poenam com- f. 276'
miserit neque heres eius reliquam materiam exhibuerit, an et in poenam et in usuras con- 35
ueniri possit, praelestum cum empor mutuatus pecuniam usuras grauissimas expendit?
Paulus respondit ex contractu, de quo quaeritur, etiam heredem uendoris in poenam con-
ueniri posse. in actione quoque ex empto officio iudicis post moram intercedentem usura-
rum pretii rationem haberi oportere. 39

48 SCAEUOLA libro secundo responsorum. Titius heres Sempronii fundum Septicio [B. 19, 8, 48] P
uendidit ita: 'fundus Sempronianus, quidquid Sempronii iuris fuit, erit tibi emptus tot num-
F[P(VU)]

¹ sic fere supple: manumissione non amitti [empti actionem: itaque quod ius habuit empor aduersus heredem Arescusae nomine, etsi manumisit eam, non amittitur eo modo (u. i.)]

² represtaauerit (Cuiacius: u. i.)?

³ cognitione'm' F⁴ 4 restituuntur FP⁵? PU, possint F, possum f 25 libera P⁶
5 quae] que F 7 manumissionem P⁷V 28 interest] est P⁸ 33 represtaauerit] FP⁹,
8 non amittitur] F, non admittitur P¹⁰U¹¹, non res praestauerit P¹²V, praestauerit U: ei μή
admitti P¹³, non adimi (uel amitti supra scr. V¹⁴) τὸ πράθēν ἐμπροθέσμως παράσχῃ B (Tipuc.)
V¹⁵U¹⁶, inc. V¹⁷: τὴν περὶ πράσεως ἀτωρῆν ἔχεις 34 poena conueniatur] ώμολόγησε ποιην B
(id est habet empor) ἐπὶ τῷ παρὰ σοῦ ἐλεγθε- (Tipuc.) | igitur euauit F | commiserint P¹⁸
ρωθέντι μεθοδεύουσαν τὸ τίμημα καὶ τὴν Δα- 38 moram] mortem PV¹⁹ possim]

'mis' vacuamque possessionem tradidit neque fines eius demonstrauit: quaeritur, an empti iudicio cogendus sit ostendere ex instrumentis hereditariis, quid iuris defunctus habuerit et fines ostendere. respondi id ex ea scriptura praestandum, quod sensisse intelleguntur: quod si non appareat, debere uenditorem et instrumenta fundi et fines ostendere: hoc etenim contractui bona fidei consonat.

- 49 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Qui per collusionem imaginarium colonum circumueniendi emptoris causa subposuit, ex empto tenetur nec defenditur, si, quo facilius excogitata fraus occultetur, colonum et quinquennii pensiones in fidem suam recipiat¹. Pretii, sorte licet post moram soluta, usurae peti non possunt, cum hae non sint in obligatione, sed officio iudicis praestentur.
- 50 LABEO libro quarto posteriorum a Iauoleno epitomatorum. Bona fides non patitur, ut, cum emptor alicuius legis beneficio pecuniam rei uenditae debere desisset antequam res ei tradatur, uendor tradere compelletur² et re sua careret³. possessione autem tradita futurum est, ut rem⁴ uendor aequa amitteret, utpote cum petenti eam rem petitor ei neque uendidisset neque tradidisset⁵.
- 51 IDEM libro quinto posteriorum a Iauoleno epitomatorum. Si et per emptorem et uenditorem mora fuisset, quo minus uinum praeberetur⁶ et traderetur, perinde esse ait, quasi si per emptorem solum stetisset: non enim potest uideri mora per uenditorem emptori facta esse ipso moram faciente emptore. Quod si fundum emisti ea lege, uti des pecuniam kalendis Iuliis, et si ipsis calendis per uenditorem esset factum, quo minus pecunia ei solueretur, deinde per te staret quo minus solueres, uti posse aduersus te lege sua uenditorem dixi, quia in uendendo hoc ageretur, ut, quandoque per emptorem factum sit, quo minus pecuniam soluat, legis poenam patiatur. hoc ita uerum puto, nisi si quid in ea re uendor dolo fecit.
- 52 SCAEUOLA libro septimo digestorum. Creditor fundum sibi obligatum, cuius chirographa tributorum a debitore retro solutorum apud se deposita habebat, uendidit Maeuio ea lege, ut, si quid tributorum nomine debitum esset, emptor solueret: idem fundus ob causam eorum tributorum, quae iam soluta erant, a conductore saltus, in quo idem fundus est, uenit eumque idem Maeuio emit et pretium soluit: quae situm est, an empti iudicio uel aliqua actione emptor a uenditore consequi possit, ut solutionum supra scriptarum chirographa ei dentur. respondit posse emptorem empti iudicio consequi, ut instrumenta de quibus quaereretur exhibantur. Praedium aestimatut in dotem a patre filiae sue nomine datum obligatum creditori deprehenditur: quae situm est, an filius, qui hereditatem patris retinet, cum ab ea se filia abstinuisse dote contenta, actione ex empto teneatur, ut a f. 277 creditore lueret et marito liberum praestaret. respondit teneri. Inter uenditorem et emptorem militiae ita conuenit, ut salarium, quod debeatur ab illa persona, emptori cederet: F[P(VU)]

¹ Pap. l. III resp. uendor si per collusionem imaginarium colonum emptoris decipiendi causa subposuit, ex empto tenebitur, nec idcirco recte defenditur, si, quo facilius excogitata fraudem retineret, colonum et quinque annorum mercedes in fidem suam recipiat. alioquin si bona fide locauit, suspectus non erit Uat. ² compellatur (u. i.)? ³ carere (u. i.)? ⁴ et pecuniam ins. (u. i.) ⁵ sic fere expte: utpote cum petenti eam rem [emptor exceptionem rei uenditae et traditae opponere possit nec perinde sit, quasi eam rem] petitor ei neque uendidisset neque tradidisset ⁶ probaretur (Ant. Faber)?

3 hostenderet respondit P^a 5 bona fidei FP^a, bona fide U^a 8 et quinq. p. in f. suam] F et ex P(isana) U^a, om. PU^a, et quinq. p. om. V^a 9 solutam P^a 10 in om. V^a, inc. P^a 12 ut om. PU 13 compelletur] F, compell. P^a, compellatur P^aVU | re sua careret] re sua carere fU, res vacare P^a, inc. V^a 14 rem] fuit fortasse rem et pecuniam: ei δὲ παράδοχη, καὶ τὸ τίμημα οὐκ ἀπαιτεῖ καὶ τοῦ πράγματος ἐκπιέται B (Tip.) | admitteret PU | eam rem] FP^aV^aU, eam rem emptor ex-

ceptionem rei uendite et tradite obiciat ut perinde habeatur (hoc perinde erit V^a) ac si P^aV^a: in margine: mala litera. B(ulgarus) U^a 16 lauoleno P 18 quasi si per F^a 19 emisti om. F^a | uti ei des V^a, ut ei des V^aP^aU^a, def. P^a 22 dixit PVU 23 si om. P 26 a om. P^aU^a 28 a] ad P^a | fundus] fP^aU^a, fundum FP^a 30 solutionem F^a(em. F^a)P^aV^a | supra scriptorum F^aV^a 34 ut a cr. lueret] a cr. luere (lugere V^a) PVU 35 praestare PVU

quaesitum est, emptor militiae quam quantitatem a quo exigere debet et quid ex eiusmodi pacto uenditor emptori praestare debeat. respondit uenditorem actiones extraordinarias eo nomine quas haberet praestare debere. Ante domum mari iunctam molibus iactis *ripam* constituit et uti ab eo possessa domus fuit, Gaio Seio uendidit: quaero, an *ripa*, quae ab auctore domui coniuncta erat, ad emptorem quoque iure emptionis pertineat. respondit eodem iure fore uenditam domum, quo fuisse priusquam ueniret.

- 53 LABEO libro primo pithanon. Si mercedem insulae accessuram esse emptori [B. 19, 8, 53] A dictum est, quanti insula locata est, tantum emptori praestetur. PAULUS: immo si insulam totam uno nomine locaueris et amplioris conductor locauerit et in uendenda insula mercedem emptori cessuram esse dixeris, id accedet, quod tibi totius insulae conductor debebit. 10
 1 Si eum fundum uendidisti, in quo sepulcrum habuisti, nec nominatum tibi sepulchrum excepisti, parum habes eo nomine caustum. PAULUS: minime, si modo in sepulchrum iter 2 publicum transit. Si habitatoribus habitatio lege uenditionis recepta est, omnibus in ea habitantibus praeter dominum recte recepta habitatio est. PAULUS: immo si cui in ea insula, quam uendideris, gratis habitationem dederis et sic receperis: 'habitatoribus aut¹ quam 15 'quisque diem conductum habet', parum caueris (nominatum enim de his recipi oportuit) itaque eos habitatores emptor insulae habitatione impune prohibebit.
 54 IDEM libro secundo pithanon. Si seruus quem uendideras iussu tuo aliquid [B. 19, 8, 54] A fecit et ex eo crus fregit, ita demum ea res tuo periculo non est, si id imperasti, quod solebat ante uenditionem facere, et si id imperasti, quod etiam non uendito seruo imperaturus eras. PAULUS: minime: nam si periculosam rem ante uenditionem facere solitus es, culpa tua id factum esse uidebitur: puta enim eum fuisse seruum, qui per catadromum descendere aut in cloacam dimitti solitus esset. idem iuris erit, si eam rem imperare solitus fueris, quam prudens et diligens pater familias imperaturus ei seruo non fuerit. quid si hoc exceptum fuerit? tamen potest ei seruo nouam rem imperare², quam imperaturus non fuisse, si non uenisset: ueluti si ei imperasti, ut ad emptorem iret, qui peregre esset: nam certe ea res tuo periculo esse non debet. itaque tota ea res ad dolum malum dum taxat et culpam uenditoris dirigenda est. Si dolia octoginta accedere fundo, quae infossa essent, dictum erit, et plura erunt quam ad eum numerum, dabit emptori ex omnibus quae uult, dum integra det: si sola octoginta sunt, qualiacumque emptorem sequentur nec pro 30 non integris quicquam ei uenditor praestabit.
- 55 POMPONIUS libro decimo epistularum. Si seruus, qui emeretur uel promitte- [B. 19, 8, 55] A retur, in hostium potestate sit, Octauenus magis putabat ualere emptionem et stipulationem, quia inter ementem et uendentem esset commercium: potius enim difficultatem in praestando eo inesse, quam in natura³, etiamsi officio iudicis sustinenda esset eius praestatio, 35 donec praestari possit.

F[P(VU)]

¹ aut] *firmant* B (ἐὰν ὁ πράτης ὑπεζέλη τὰς οἰκήσεις ἢ τὸν χρόνον τῆς ἐκάστου μισθώσεως): ad (Huschke)? ² quid si ... imperare] quod si hoc exceptum fuerit, etiam potest ei seruo nouam rem imperare. item potest ei eam rem imperare? ³ quam in natura] quam eum non esse in rerum natura?

1 a quo] et a quo *fU*⁴ 2 uenditor emptori prestat d. r. benditorem⁵ act. *F*⁶ 3 iunctam] *F*⁷, iniunctam *F*⁸ (in postea deletum) *PVU* | ripam constituit] *f*, piram constitut *FP*, piram constitut *PVU*: τὸν πρὸ πυλῶνος μογ' ἐμοῦ γενόμενον μόλον σύμπεριλαμβάνω τῷ πραθέντι τοι οἴκῳ B (*Tipuc.*) 4 ripa] *F*, pipa *P*, pira *P'U*, piram *V* 5 domui] *P'V'U*, domini *FV*, inc. *P'* 6 iurem forem *P* 8 emmo *F* (*em. f*) 9 insulam

*P'V*⁹ 10 emptoris *P'U*¹⁰ | accessuram *PV'U*, decessuram *V*¹¹ excepiſtiūparum *F* 12 habes] es *P*¹², est *P'VU* 19 impetrasti *P*¹³ | quod om. *P*¹⁴, quod solebat ... 20 imperasti om. *V*¹⁵ 20 faceret set si *P*¹⁶, facere sed si *U*¹⁷ 22 fuisse seruum *F* (*em. f*) | catadromum *P'V*¹⁸ 23 dimitti *FPU* 26 si non] *P'V'U*, si *FP'V*¹⁹ 28 diligenda *P'V* | doleā *F'PV'U* 29 erunt] erant *P* | emptor *F* 35 sustinenda *P*²⁰ 36 donec] nec *PV*²¹

II.

R LOCATI CONDUCTI R

f. 277'

SEPA

- 1 PAULUS libro trigesimo quarto ad edictum. Locatio et conductio cum natu- [B. 20, 1, 1] S^{*}
ralis sit et omnium gentium, non uerbis, sed consensu contrahitur, sicut emptio et uenditio. 4
- 2 GARUS libro secundo rerum cottidianarum. Locatio et conductio pro- [I. 8, 24 pr. B. 20, 1, 2] S^{*}
xima est emptioni et uenditioni isdemque iuris regulis constitit: nam ut emptio et uenditio
ita contrahitur, si de pretio conuenerit, sic et locatio et conductio contrahi intellegitur, si
1 de mercede conuenerit. Adeo autem familiaritatem aliquam habere uidentur emptio [I.]
et uenditio, item locatio et conductio, ut in quibusdam quaeri soleat, utrum emptio et nen-
ditio sit an locatio et conductio. ut ecce si cum aurifice mihi conuenerit, ut is ex auro 10
suo anulos mihi facoret certi ponderis certaeque formae et acceperit¹ uerbi gratia trecenta,
utrum emptio et uenditio sit, an locatio et conductio? sed placet unum esse negotium et
magis emptionem et uenditionem esse. quod si ego aurum dedero mercede pro opera con-
stituta, dubium non est, quin locatio et conductio sit. 14
- 3 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Cum fundus locetur, et aestimatum in- [B. 20, 1, 3] S
strumentum colonus accipiat, Proculus ait id agi, ut instrumentum emptum habeat colonus,
sicut fieret, cum quid aestimatum in dotem daretur.
- 4 IDEM libro sexto decimo ad Sabinum. Locatio precariiis rogatio ita facta, [B. 20, 1, 4] S
quoad is, qui eam locasset dedissetue, uellet, morte eius qui locauit² tollitur. 19
- 5 UPLIANUS libro uicesimo octauo ad edictum. Si tibi habitationem locauero, [B. 20, 1, 5] S
mox pensionem remittam, ex locato et conducto agendum erit.
- 6 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. Is qui rem conduxit non co- [B. 20, 1, 6] S
gitur restituere id quod rei nomine furti actione consecutus est.
- 7 PAULUS libro trigesimo secundo ad edictum. Si tibi alienam insulam locauero [B. 20, 1, 7] S
quinquaginta tuque eandem sexaginta Titio locaueris et Titius a domino prohibitus fuerit 25
habitate, agentem te ex conducto sexaginta consequi debere placet, quia ipse Titio tenearis
in sexaginta.
- 8 TRYPHONINUS libro nono disputationum. Nos uideamus, ne non sexaginta [B. 20, 1, 8] *P
praestanda nec quinquaginta sint, sed quanti interest perfrui conductione, tantundemque
consequatur medius, quantum praestare debeat ei, qui a se conduxit, quoniam emolumen- 30
tum conductionis ad comparationem uberioris mercedis computatum maiorem efficit con-
demnationem. et tamen primus locator reputationem habebit quinquaginta, quae ab illo
perciperet, si dominus insulae habitare nouissimum conductorum non uetusset: quo iure
utimur. 34
- 9 UPLIANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Si quis domum bona fide [B. 20, 1, 9] S
emptam uel fundum locauerit mihi isque sit euictus sine dolo malo culpaque eius, Pompo-
nius ait nihil minus eum teneri ex conducto ei qui conduxit, ut ei praestetur frui quod
conduxit licere. plane si dominus non patitur et locator paratus sit aliam habitationem
1 non minus commodam praestare, aequissimum esse ait absolui locatorem. Hic subiungi
potest, quod Marcellus libro sexto digestorum scripsit: si fructarius locauerit fundum in 40
quinquennium et decesserit, heredem eius non teneri, ut frui praestet, non magis quam
insula exusta teneretur || locator conductori. sed an ex locato teneatur conductor, ut pro f. 278
F[P(VU)]

¹ acciperet (*Schulting*)? ² deditue ins. (*Hal.*)

4 sieu'm't F¹ 6 hisdemque FPU | consistit PU cum B (Anon.): γνό τούς αγάρούς συν-
ίστανται κανόνας: consistunt Inst. 8 autem]
ut P^a 11 suo anillo P^a 12 conductio P^a
13 emptionem esse et uenditionem P^a 16 col-
lonis acc. P^a colonus... instrumentum bis, sed

ut posteriore loco omittatur ait, F (emendauit
et praeterea male deleuit empt. hab. colonus f.)
18 precariiis rog. P^a 28 nono om. P^a, uiii
P^a | 's'exaginta F² 31 maiorem] melior-
rem P^a 33 conditorem P^a 38 patiatur
PV 40 scribit P 41 deserit P^a

rata temporis quo fruitus est pensionem praestet, Marcellus quaerit, quemadmodum praestaret, si fructuarii serui operas conduxisset uel habitationem? et magis admittit teneri eum: et est aequissimum. idem quaerit, si sumptus fecit in fundum quasi quinquennio fruiturus, an recipiat? et ait non recepturum, quia hoc euenire posse prospicere debuit. quid tamen si non quasi fructuarius ei locauit, sed si quasi fundi dominus? uidelicet tenebitur: decepit enim conductorem: et ita imperator Antoninus cum diuo Seuero rescripsit. in exustis quoque aedibus eius temporis, quo aedificium stetit, mercedem praestandam re-
scripserunt. Iulianus libro quinto decimo digestorum dicit, si quis fundum locauerit, ut
etiam si quid ui maiori accidisset, hoc ei praestaretur, pacto standum esse. Si colonis
praediorum lege locationis, ut innocentem ignem habeant, denuntiatum sit, si quidem for-
tuitus casus incendii causam intulerit, non praestabit periculum locator: si uero culpa loca-
toris, quam praestare necesse est, damnum fecerit, tenebitur. Imperator Antoninus cum
patre, cum grex esset abactus quem quis conduxerat, ita rescripsit: 'Si capras latrones citra
'tuam fraudem abegiisse probari potest iudicio locati, casum praestare non cogeris atque
temporis quod insecum est mercedes ut indebitas reciperabis.' Celsus etiam imperitiam
culpae adnumerandam libro octavo digestorum scripsit: si quis uitulos pascendos [Ep. 7, 5
uel sarcendum quid poliendumue conduxit, culpam eum praestare debere et quod imperitia
peccauit, culpam esse: quippe ut artifex, inquit, conduxit. Si alienam domum mihi [Ep.]
locaueris eaque mihi legata uel donata sit, non teneri me tibi ex locato ob pensionem:
sed de tempore praeterito uideamus, si quid ante legati diem pensionis debetur: et puto 20
soluendum:

10 IULIANUS libro ad Feroem. et ego ex conducto recte agam uel in hoc, ut [B. 20, 1, 10] *S
me liberes.

11 UPLANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Uideamus, an et seruorum [B. 20, 1, 11] S
culpam et quoscumque induxit praestare conductor debeat? et quatenus praestat, utrum
ut seruos noxae dedat an uero suo nomine teneatur? et aduersus eos quos induxit utrum
praestabit tantum actiones an quasi ob propriam culpam tenebitur? mihi ita placet, ut
culpam etiam eorum quos induxit praestet suo nomine, etsi nihil conuenit, si tamen culpam
in inducendis admittit, quod tales habuerit uel suos¹ uel hospites: et ita Pomponius libro
sexagesimo tertio ad edictum probat. Si hoc in locatione conuenit ignem ne ha- [Ep. 7, 16] 30
'beto' et habuit, tenebitur etiam si fortuitus casus admisit incendium, quia non debuit ignem
habere. aliud est enim ignem innocentem habere: permittit enim habere, sed innoxium, [Ep.]
ignem. Item prospicere debet conductor, ne aliquo uel ius rei uel corpus deterius faciat
uel fieri patiatur. Qui unum de Campania transportandum conduxisset, deinde mota a quo-
dam controuersia signatum suo et alterius sigillo in apothecam deposuisset, ex locato te-
netur, ut locatori possessionem uini sine controuersia reddat, nisi culpa conductor careret.
4 Inter conductorem et locatorem conuenerat, ne in villa urbana faenum compone- [Ep. 7, 16]
retur: composuit: deinde seruus igne illato succedit. ait Labeo teneri conductorem ex lo-
cato, quia ipse causam praebuit inferendo contra conductionem².
F[P(VU)]

¹ seruos (dett.)? ² conuentione (u. i.)?

fruitus est] fruitur P^a 3 qua'e'si F^b
4 prospicere F(em. f) 5 ei loc.] locauit P^a
6 rescripsit] scribit P, rescribit U 8 ab iulianus l. inc. FPV contra B | dicit] scribit P^a
11 praestabit] fP^aV, praestauit F, praesta-
bunt P^a?; praestabatur V^aU | locator] F(recte,
nam agitur de eo qui praedia conduxit rela-
canda quid in eiusmodi relocatione denuntiare
necessere habeat), locatori PVU: οὐκ ἐνέχεται ὁ
μισθωτός (= conductor) B (Anon.), ὁ δεσπότης
ζημιωθήσεται BS (πλ.) 14 abeisse P^a 16 scri-
bit PU 20 debetur et] deberet P, debere
VU^a, deberem U^a 22 iulianus] sic F^aPU
cum B: Ιογλ., idem F^a (cf. u. 8) | libro ad

féroem F (apices add. F^b), libro ii ad fero-
cem P^aV, lib. i ad uraeum feroem U 24 et
seruorum] seruorum P^a 25 praestat utrum
praestatur P^a, praestaturum utrum P^aVU
27 ob prorbum cumpa P^a 30 probas F^a
33 aliquo uel] FU, aliquo P^a?, aliquod P^aV,
inc. V^a: ίνα μη κατά τινα τρόπον τὸ σῶμα ...
γενίηται γείρον BS (πλ.) 36 reddat] fVU,
reddet FP 37 conuenerat ... faenum om.
P^aVU^a 38 succedit] P^aVU^a cum B (Anon.):
εἴτα δούλος αὔτοῦ ... εἰσαγάγη πύρ καὶ κάγκη,
se occidit libri boni 39 contra conductionem]
contra conuentione An. Faber et sic BS
(Cyr. uel potius πλ.): παρὰ τὸ σύμφωνον

- 12 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Sed etsi quilibet extraneus [B. 20, 1, 12 *P
ignem iniecerit, damni locati iudicio habebitur] ratio.
- 13 UPLANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Item quaeritur, si cisiarius, [B. 20, 1, 13 S
id est carucharius, dum ceteros transire contendit, cisum euertit et seruum quassauit uel
occidit. puto ex locato esse in eum actionem: temperare enim debuit: sed et utilia Aqui-
liae dabitur. Si nauicularius onus Minturnas uehendum conduixerit et, cum flumen [B]
Minturnense nauis ea subire non posset, in aliam nauem merces transtulerit eaque nauis in
ostio fluminis perierit, tenetur¹ primus nauicularius? Labeo, si culpa caret, non teneri ait:
ceterum si uel iniusto domino fecit uel quo non debuit tempore aut si minus idoneae nauis,
tunc ex locato agendum. Si magister nauis sine gubernatore in flumen nauem immiserit
et tempestate orta temperare non potuerit et nauem perdidit, vectores habebunt aduersus
eum ex locato actionem. Si quis seruum docendum conduixerit eumque duxerit [B. 20, 1, 13
peregre et aut ab hostibus captus sit aut perierit, ex locato esse actionem placuit, si modo
non sic conduxit, ut et peregre duceret. Item Iulianus libro octagensimo sexto [cf. D. 9, 2, 5, 8
digestorum scripsit, si tutor puero parum bene facienti forma calcei tam uehementer cer-
niciem percusserit, ut ei oculus effunderetur, ex locato esse actionem patri eius: quamuis
enim magistris leuis castigatio concessa sit, tamen hunc modum non tenuisse: sed et de-
Aquila supra diximus. iniuriarum autem actionem competere Iulianus negat, quia non in-
iuriae facienda causa hoc fecerit, sed praecipiendi. Si gemma includenda aut [Ep. 7, 9
insculpta data sit eaque fracta sit, si quidem uitio materiae factum sit, non erit ex lo-
cato actio, si imperitia facientis, erit. huic sententiae addendum est, nisi periculum quo-
que in se artifex receperat: tunc enim etsi uitio materiae id euenit, erit ex locato actio.
6 Si fullo uestimenta polienda acceperit eaque mures roserint, ex locato tenetur, [Ep. 7, 5
quia debuit ab hac re cauere. et si pallium fullo permuttererit et alii alterius dederit, ex
7 locato actione tenebitur, etiamsi ignarus fecerit. Exercitu ueniente migravit con- [Ep.]
ductor, dein de hospitio milites fenestras et cetera sustulerunt. si domino non denuntiavit
et migravit, ex locato tenebitur: Labeo autem, si resistere potuit et non resistit, ²teneri
8 ait, quae sententia uera est. sed et ³si denuntiare non potuit, non puto ⁴eum teneri. Si quis
mensuras conduxit easque magistratus frangi iusserit, si quidem iniquae fuerunt, Sabinus
distinguit, utrum scit conductor an non: si scit, esse ex locato actionem, si minus, non.
quod si aequae sunt, ita demum eum teneri, si culpa eius id fecit aedilis. et ita Labeo et
9 10 Mela scribunt. Duo rei locationis in solidum esse possunt. Si lege operis locandi com-
prehensum esset, ut, si ad diem effectum non esset, relocate id liceret, non alias prior con-
ductor ex locato tenebitur, quam si eadem lege relocatum esset: nec ante relocari id potest,
11 quam dies efficiendi praeterisset. Qui impleto tempore conductionis remansit in [Ep. 7, 20
conductione, non solum reconduxisse uidebitur, sed etiam pignora uidentur durare obligata.
sed hoc ita uerum est, si non aliis pro eo in priore conductione res obligauerat: huius
enim nouus consensus erit necessarius. eadem causa erit et si rei publicae praedia locata
fuerint. quod autem diximus taciturnitate utriusque partis colonum reconduxisse uideri, ita
acciendum est, ut in ipso anno, quo tacuerunt, uideantur eandem locationem renouasse, 40
non etiam in sequentibus annis, | etsi lustrum forte ab initio fuerat conductioni praestitu- f. 279
F[P(VU)]

¹ teneturne? ² item ins. ³ et del. (Hal.)

2 iniecerit PU | locati iudicio] P⁴U⁴, iudicio locati V⁴, locatio FP⁴, locati V⁴U⁴ | F⁴P⁴?U⁴, aquilia ei F⁴: ἐνέγειθαι ... τῷ Ακούλιῳ οὐτὶνι ΒΣ (πλ.) 6 minturnas] inturnas P⁴V⁴ 7 minturnense] inturnense P⁴ 8 si culpa] culpa P⁴V⁴ 10 emiserit F²U 14 et om. PU 15 scribit P, om. inter al. U 16 effoderetur PVU, perfunderetur D. l. cit. 17 enim 'eius' mag. F²: ei καὶ τὰ μάλιστα γάρ τοις διδασκάλοις μέτριος συγκεχώρηται σωφρ-

NICMÓC BS (πλ.) | catigatio F 19 includendi P⁴ 20 fructa F⁴ 22 receperat] F², rece-
perit F²PU 26 sustulerint P⁴ | non 'on'den. F
28 sed om. P⁴ | eum cum F 29 mensura F
(em. f) | fuerint P⁴V⁴, sunt V⁴? 34 relocatum] locatum P⁴V⁴ 35 praeterisset] fPU,
praeterisse F 36 rem conduxisse P⁴ | pigno-
rum (pignorus P⁴?) uidebitur durare obligatio
PU 38 eadem] ad eam P⁴ | causam P⁴
39 dixus F (suppl. f), diximus P⁴ 40 tacue-
rint PU | uidentur P⁴

tum. sed et si secundo quoque anno post finitum lustrum nihil fuerit contrarium actum, eandem uideri locationem in illo anno permansisse: hoc enim ipso, quo¹ tacuerunt, consensisse uidentur. et hoc deinceps in unoquoque anno obseruandum est. in urbanis [Ep.] autem praediis alio iure utimur, ut, prout quisque habitauerit, ita et obligetur, nisi in scriptis certum tempus conductioni comprehensum est.

- 14 IDEM libro septuagesimo primo ad edictum. Qui ad certum tempus conducebat, [B. 20, 1, 14] *E finito quoque tempore colonus est: intellegitur enim dominus, cum patitur colonum in fundo esse, ex integro locare, et huiusmodi contractus neque uerba neque scripturam utique desiderant, sed nudo consensu conualescunt: et ideo si interim dominus furere cooperit uel decesserit, fieri non posse Marcellus ait, ut locatio redintegretur, et est hoc uerum. 10
- 15 IDEM libro trigesimo secundo ad edictum. Ex conducto actio conductori [B. 20, 1, 15] S 1 datur. Competit autem ex his causis fere: ut puta si re quam conduxit frui ei non liceat (forte quia possessio ei aut totius agri aut partis non praestatur, aut uilla non reficitur uel stabulum uel ubi greges eius stare oporteat) uel si quid in lege conductionis conuenit, si 2 hoc non praestatur, ex conducto agetur. Si uis tempestatis calamitosae contigerit, an locator conductori aliquid praestare debeat, uideamus. Seruimus omnem uim, cui [Ep. 7, 16] resisti non potest, dominum colono praestare debere ait, ut puta fluminum graculorum sturnorum et si quid simile acciderit, aut si incursus hostium fiat: si qua tamen uitia ex ipsa re orientur, haec damno coloni esse, ueluti si uinum coacuerit, si raucis aut herbis [Ep.] segetes corruptae sint. sed et si labes facta sit omnemque fructum tulerit, damnum coloni 20 non esse, ne supra damnum seminis amissi mercedes agri praestare cogatur. sed et si uredo fructum oleae corruperit aut solis feroce non adsueto id acciderit, damnum domini futurum: si uero nihil extra consuetudinem acciderit, damnum coloni esse. idemque dicendum, si exercitus praeteriens per lasciuiam aliquid abstulit. sed et si ager terrae motu ita corruebit, ut nusquam sit, damno domini esse: oportere enim agrum praestari conductori, ut 25 3 frui possit. Cum quidam incendium fundi allegaret et remissionem desideraret, ita ei rescriptum est: 'Si praedium coluisti, propter casum incendi repentina non immerito subuenientum tibi est.' Papinianus libro quarto responsorum ait; si uno anno remis- [Ep. 7, 23] sionem quis colono dederit ob sterilitatem, deinde sequentibus annis contigit uberitas, nihil obesse domino remissionem, sed integrum pensionem etiam eius anni quo remisit exigendum. hoc idem et in uectigalibus damno respondit. sed et si uerbo donationis dominus ob sterilitatem anni remiserit, idem erit dicendum, quasi non sit donatio, sed transactio. quid tamen, si nouissimus erat annus sterilis, in quo ei remiserit? uerius dicetur et si superiores 5 uberes fuerunt et scit locator, non debere eum ad computationem uocari. Cum qui- [Ep.] dam de fructuum exiguitate quereretur, non esse rationem eius habendam rescripto diu 35 Antonini continetur. item alio rescripto ita continetur: 'Nouam rem desideras, ut propter 6 uetustatem uinearum remissio tibi detur.' Item cum quidam naue amissa || uecturam, quam f. 279 pro mutua acceperat, repeteretur, rescriptum est ab Antonino Augusto non immerito procuratorem Caesaris ab eo uecturam repetere, cum munere uehendi functus non sit: quod F[P(VU)]

¹ quod (edd.)?

2 uideri locationem bis F (em. f.) 4 habita-
berit F 8 scripturas P 10 et hoc uerum
est P, et hoc est uerum U 12 frui] fPU,
fui F, frugi V | ei] ei et P 15 tempesta-
tes P 19 raucis] pro rauca uerme (cf. Plinius h. n. 17, 18, 130) male substituunt ἀγρωστίν
herbam BS (πλ.) et B (Anon.) et BS (Cyr.) |
herbisgetes F(suppl. f.) P 20 corrupti P 21
omneque P 21 cogatur] fU, cogetur F,
debetur P, deberet P | uredo] fP U, ue-
redo F, uredo P, uredo U: ueftunt ἐρυζίβην
(quam interpretantur glossae Philoxeni non ure-
dinem, sed rubiginem) BS (πλ.) et B (Anon.) et

BS (Cyr.) 23 dic. est PVU 24 teprae
motu F, terre motu prae motu P | ita] ita
aut P 29 uberitas] F P, ubertas F P U
30 'ei'ius F 32 quasi non ... 33 remiserit
om. P 33 in quo ei] in quo U, ei in quo V,
def. P 34 fuerint P 36 item ... contin-
netur om. F 37 dedetur P | quidam] qui-
dem P, inc. U 38 mutua] F, inuesto
P V U, inc. P V U | repeteretur] libri boni
cum BS (Cyr.): ὁ προχρήσας τὸν ΝΑΥΛΟΝ, εἰ ἀπώ-
ληται ἡ ΝΑΥΣ, ἀναλαμβάνει ΔΥΤΩΝ, repeteret f
39 ab eo u. r.] F V U, hanc uecturam
hanc uect. ab eo r. P, hanc ab eo u. r. V U

- 7 in omnibus personis similiter obseruandum est. Ubicumque tamen remissionis ratio habetur ex causis supra relatis, non id quod sua interest conductor consequitur, sed mercedis exoneratem pro rata: supra denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur. Plane si forte dominus frui non patiatur, uel cum ipse locasset uel cum alias alienum uel quasi procurator uel quasi suum, quod interest praestabitur: et ita Proculus in procuratore re-
8 spondit. Interdum ad hoc ex locato agetur¹, ut quis locatione liberetur, Iulianus libro quinto decimo digestorum scripsit. ut puta Titio fundum locauit isque pupillo herede instituto decessit et, cum tutor constituissest abstinere pupillum hereditate, ego fundum pluris locauit: deinde pupillus restitutus est in bona paterna. ex conducto nihil amplius eum consecutum, quam ut locatione liberetur: mihi enim iusta causa fuit locandi,
9 10
- 16 IULIANUS libro quinto decimo digestorum. cum eo tempore in pupillum ac- [B. 20, 1, 16] *S**
tiones nullae darentur.
- 17 ULPIANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Tutelae tamen cum tutori [B. 20, 1, 17] *S*
iudicio, inquit, aget, si abstinere non debuit:
14
- 18 IULIANUS libro quinto decimo digestorum. in quo inerit etiam hoc, quod ex [B. 20, 1, 18] *S**
conductione fundi lucrum facere potuit.
- 19 ULPIANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Sed addes hoc Iuliani sen- [B. 20, 1, 19] *S*
tentiae, ut, si collusi ego cum tutori, ex conducto teneat in id quod pupilli interfuerit.
1 Si quis dolia uitiosa ignarus locauerit, deinde unum effluxerit, tenebitur in id [Ep. 7, 7]
quod interest nec ignorantia eius erit excusata: et ita Cassius scripsit. aliter at- [Ep. 7, 29] *S*
que si saltum pascuum locasti, in quo herba mala nascebatur: hic enim si pecora uel de-
mortua sunt uel etiam deteriora facta, quod interest praestabitur, si scisti, si ignorasti,
2 pensionem non petes, et ita Seruio Labeoni Sabino placuit. Illud nobis uidendum [Ep.]
est, si quis fundum locauerit, quae soleat instrumenti nomine conductori praestare, quae-
que si non praestet, ex locato tenetur. et est epistula Neratii ad Aristonem dolia utique
colono esse praestanda et praelum et trapetum instructa funibus, si minus, dominum in-
struere ea debere: sed et praelum uitiatum dominum reficere debere. quod si culpa coloni
quid eorum corruptum sit, ex locato eum teneri. fiscos autem, quibus ad premendam oleam
utimur, colonum sibi parare debere Neratius scripsit: quod si regulis olea prematur, et
praelum et succulam et regulas et tympanum et cocleas quibus relevatur praelum dominum
parare oportere. item aenum, in quo olea calda aqua lauatur, ut cetera uasa olearia do-
minum praestare oportere, sicuti dolia uinaria, quae ad praesentem usum colonum picare
3 oporebit. haec omnia sic sunt accipienda, nisi si quid aliud specialiter actum sit. Si do-
minus exceperit in locatione, ut frumentum certum modum certo pretio acciperet, et dominus²
nolit frumentum accipere neque pecuniam ex mercede deducere, potest quidem totam sum-
mam ex locato petere, sed utique consequens est existimare officio iudicis hoc conuenire,
haberi rationem, quanto conductoris intererat in frumento potius quam in pecunia soluere
pensionis exceptam portionem. simili modo et si ex conducto agatur, idem erit dicendum.
4 Si inquinilus || ostium uel quaedam alia aedificio adiecerit, quae actio locum habeat? et q. 29 f. 220
est uerius quod Labeo scripsit competere ex conducto actionem, ut ei tollere liceat, sic 40
F[P(VU)]

¹ agi? ² dominus] dein?

6 ab iulianus l. inc. *FV* 7 scribit *P* | institutio
P. 11 l. 16. 17 om. *P*, suppl. *m. aequalis* |
iulianus] idem *F*¹ (cf. u. 6) 14 aget] *F²P³U⁴*,
agen *F*¹, agit *P*¹, agetur *U*¹, def. *P*¹ | si
om. *P²V²* | non] eum non *P⁴U* 15 digesto-
rum] digestorum scribit *P*¹ 20 scribit *P*
22 scisti] *fP⁴*, sciti *F*, ..iti *P*¹ | si ign.] sign.
F, inc. *P*¹ 25 ex] et *P*¹ | et est e. neratii (ne-
ratii's *F²*) ad aristonem om. *P*¹ 29 olea] so-
lea *P*¹ 30 tympanum *F*, ...panum *P*¹ | co-
cleas] sic scripsi propter *BS* (*Cyr.*): ει δε τοις
κανόci τici θλίβεται, καὶ τὸν βάλλων καὶ τὸ δοκίον

καὶ τύμπανον καὶ κοχλίον (collato *Ultruario* 6, 4, 3):
torcular si non cochleis torquetur, sed uecti-
bus et prelo premitur), procleas *F*, ..cleas *P*¹,
rocheas *V*¹, trocheas *V²U⁴*, trodeas *U*¹, tro-
cleas *P*¹ (*m. rec.*) 31 aenum] *fP¹V²U⁴*,
aeneum *FP⁴U⁴*, gienum *V²*: τὸ χαλκεῖον, εἰς
δὲ βρέχονται αἱ ἔλαιαι *BS* (*Cyr.*) | labatur *F*,
lauantur *U* 32 picare] *FP¹*, facere *P¹V*,
parare *U*¹, praestare *U*¹ 33 nisi si] nisi *PU* |
quid] quod *P*¹ 34 cesto *P*¹ 35 deducere]
ducere *P*¹ 37 habere *F²V²* | instrumento *P*¹
40 scribit *P* | ei] ea *P¹V*, inc. *P*¹

- tamen, ut damni infecti caueat, ne in aliquo dum auferet deteriorem causam aedium faciat,
 5 sed ut pristinam faciem aedibus reddat. Si inquilinus arcum aeratam in aedes contulerit
 et aedium aditum coangustauerit dominus, uerius est ex conducto eum teneri et ad exhibendum
 actione, siue scit siue ignorauerit: officio enim iudicis continetur, ut cogat eum
 aditum¹ et facultatem inquilino praestare ad arcum tollendam sumptibus scilicet locatoris. 5
- 6 Si quis, cum in annum habitationem conduxisset, pensionem totius anni dederit, [Ep. 7. 22]
 deinde insula post sex menses ruerit uel incendio consumpta sit, pensionem residui tem-
 poris rectissime Mela scripsit ex conducto actione repetiturum, non quasi indebitum [Ep.]
 condictrum: non enim per errorem dedit plus, sed ut sibi in causam conductionis pro-
 ficeret. aliter atque si quis, cum decem conduxisset, quindecim soluerit: hic enim si per 10
 errorem soluit, dum putat se quindecim conduxisse, actionem ex conducto non habebit, sed
 solam condictionem. nam inter eum, qui per errorem soluit, et eum, qui pensionem in-
 7 tegram prorogauit, multum interest. Si quis mulierem uehendam naui conduxisset, [B.]
 deinde in naue infans natus fuisset, probandum est pro infante nihil deberi, cum neque
 uectura eius magna sit neque his omnibus utatur, quae ad nauigantium usum parantur. 15
- 8 9 Ex conducto actionem etiam ad heredem transire palam est. Cum quidam ex- [B. 20. 1. 19]
 ceptor operas suas locasset, deinde is qui eas conduxerat decesisset, imperator Antoninus
 cum diuo Seuero rescrispsit ad libellum exceptoris in haec uerba: 'Cum per te non stetisse
 'proponas, quo minus locatas operas Antonio Aquilae solueres, si eodem anno mercedes ab
 10 'alio non acceperisti, fidem contractus impleri aequum est.' Papinianus quoque [Pap. D. 1. 22. 4] 20
 libro quarto responsorum scripsit diem functo legato Caesaris salarium comitibus residui
 temporis praestandum, modo si non postea comites cum aliis eodem tempore fuerunt.
- 20 PAULUS libro trigesimo quarto ad edictum. Sicut emptio ita et locatio sub [B. 20. 1. 20] S
 1 2 condicione fieri potest: sed donationis causa contrahi non potest. Interdum locator non
 obligatur, conductor obligatur, ueluti cum emptor fundum conductit, donec pretium ei² soluat. 25
- 21 LAUOLENUS libro undecimo epistularum. Cum uenderem fundum, conuenit, [B. 20. 1. 21] *E
 ut, donec pecunia omnis persolueretur, certa mercede emptor fundum conductum haberet:
 an soluta pecunia merces accepta fieri debeat? respondit: bona fides exigit, ut quod con-
 uenit fiat: sed non amplius praestat is uenditori, quam pro portione eius temporis, quo
 pecunia numerata non esset. 30
- 22 PAULUS libro trigesimo quarto ad edictum. Item si pretio non soluto inempta [B. 20. 1. 22] S
 1 res facta sit, tunc ex locato erit actio. Quotiens autem faciendum aliquid datur, locatio
 2 est. Cum insulam aedificandam loco, ut sua impensa conductor omnia faciat, proprietatem
 quidem eorum ad me transfert et tamen locatio est: locat enim artifex operam suam, id
 3 est faciendi necessitatem. Quemadmodum in emendo et uendendo naturaliter concessum 35
 est quod pluris sit minoris emere, quod minoris sit pluris uendere et ita inuicem se cir-
 cumscribere, ita in locationibus quoque et conductionibus iuris est:
- 23 HERMOGENIANUS libro secundo iuris || epitomarum. et ideo praetextu mi- [B. 20. 1. 23] *P f. 238
 noris pensionis, locatione facta, si nullus dolus aduersarii probari possit, rescindi locatio
 non potest. 40
- 24 PAULUS libro trigesimo quarto ad edictum. Si in lege locationis comprehen- [B. 20. 1. 24] S
 F[P(VU)]

¹ ampliare ins. (u. i.) ² ei] eius?

2 faciam *F*, faciet *P* | aeratam] inerratam *V*,
 cameratam *P* *V*? *U*, inc. *P*: κιβωτὸν κεχαλ-
 κωμένην *B* (*Anon.*) et *BS* (πλ. 4 conti-
 nentur ut rogat *P* 5 post aditum excidisse
 ampliare uidentur indicare *Graeci*: ἀναγκάσαι
 με πλατύναι τὸν πυλῶνα καὶ παρασχεῖν εὐχέρειαν
 τῷ ἐνοίκῳ *BS* (πλ.), ἵνα πλατύνῃ τὴν θύραν
BS (*Cyr.*), ἐφ' ϕ δαπανήμασιν ποιῆσαι τὴν ει-
 δον *B* (*Anon.*), ubi quaedam appetet excidisse
 8 scribit *P* 9 plus om. *P* | causa *PVU* |

10 si per] per *P* 13 praerogauit *PU* 16 ex
 ducto *P* 17 locassest' *F* 18 stetisset *P* 19
 antimio *P* | aquilae] *BS* (πλ.: τῷ Ἀκύλᾳ),
 aquiliae *FP*, aquilio *fVU* | eodem] et idem *P* 20
 panianus *P* 21 salariibus comit. *P* 22
 fuerunt] funtrunt *F*, fuerint *PU* 25 obli-
 gatu'sr *F* 27 certa] cetera *P* 28 ac-
 cepto fieri *P*, accepto fieri *P* *VU* 35 con-
 sensum est *P* 36 minoris emere quod
 minoris sit om. *P*

sum sit, ut arbitratu domini opus adprobetur, perinde habetur, ac si uiri boni arbitrium comprehensum fuisse, idemque seruatur, si alterius cuiuslibet arbitrium comprehensum sit: nam fides bona exigit, ut arbitrium tale praestetur, quale uiro bono conuenit. idque arbitrium ad qualitatem operis, non ad prorogandum tempus, quod lege finitum sit, pertinet, nisi id ipsum lege comprehensum sit. quibus consequens est, ut irrita sit adprobatio dolo 5
 1 conductoris facta, ut ex locato agi possit. Si colonus locauerit fundum, res posterioris conductoris domino non obligantur: sed fructus in causa pignoris manent, quemadmodum essent,
 2 si primus colonus eos perceperisset. Si domus uel fundus in quinquennium pensionibus lo-
 catus sit, potest dominus, si deseruerit habitationem uel fundi culturam colonus uel inqui-
 3 linus, ¹cum eis statim agere. Sed et de his, quae praesenti die praestare debuerunt, uelut² 10
 4 opus aliquod efficerent, propagationes facerent, agere similiter potest. Colonus, si ei frui
 non liceat, totius quinquennii nomine statim recte ageret, etsi reliquis annis dominus fundi
 frui patiatur: nec enim semper liberabitur dominus eo, quod secundo uel tertio anno pa-
 tietur fundo frui. nam et³ qui expulsus a conductione in aliam se coloniam contulit, non
 suffecturus duabus neque ipse pensionum nomine obligatus erit et quantum per singulos 15
 annos compendii facturus erat, consequetur: sera est enim patientia fruendi, quae offertur
 eo tempore, quo frui colonus aliis rebus illigatus non potest. quod si paucis diebus pro-
 hibuit, deinde paenitentiam agit omniaque colono in integro sunt, nihil ex obligatione
 paucorum dierum mora minuet. item utiliter ex conducto agit is, cui secundum con-
 uentionem non praestantur quae conuenerant, siue prohibeat frui a domino uel ab 20
 5 extraneo quem dominus prohibere potest. Qui in plures annos fundum locauerat, testa-
 mento suo damnauit heredem, ut conductorem liberaret. si non patiatur heres eum reliquo
 tempore frui, est ex conducto actio: quod si patiatur nec mercedes remittat, ex testamento
 tenetur.

25 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. Si merces promissa sit genera- [B. 20, 1, 25] S
 liter alieno arbitrio, locatio et conductio contrahi non uidetur: sin autem quanti Titius
 aestimauerit, sub hac condicione stare locationem, ut, si quidem ipse qui nominatus est
 mercedem definierit, omnimodo secundum eius aestimationem et mercedem persolui oport-
 eat et conductionem ad effectum peruenire: sin autem ille uel noluerit uel non potuerit
 1 mercedem definire, tunc pro nihilo esse conductionem quasi nulla mercede statuta. Qui so
 fundum fruendum uel habitationem alicui locauit, si aliqua ex causa fundum uel aedes
 uendat, curare debet, ut apud emptorem quoque eadem pactione et colono frui et inquilino
 2 habitare liceat: alioquin prohibitus is ageret cum eo ex conducto. Si uicino aedificante
 obscurerent lumina cenaculi, teneri locatorem inquilino: certe quin liceat colono uel inqui-
 lino relinquere conductionem, nulla dubitatio est. de mercedibus quoque si cum eo agatur, 25
 || reputationis ratio habenda est. eadem intellegemus, si ostia fenestrarum nimium corruptas f. 281
 3 locator non restituat. Conductor omnia secundum legem conductionis facere debet. et ante
 omnia colonus curare debet, ut opera rustica suo quoque tempore faciat, ne intempestiu-
 cultura deteriore fundum faceret. praeterea uillarum curam agere debet, ut eas incor-
 4 ruptas habeat. Culpae autem ipsius et illud adnumeratur, si propter inimicitias eius ni-
 5 cinus arbores exciderit. Ipse quoque⁴ si exciderit, non solum ex locato tenetur, sed etiam
 lege Aquilia et ex lege duodecim tabularum arborum furtim caesarum et interdicto quod
 ui aut clam: sed utique iudicis, qui ex locato iudicat, officio continetur, ut ceteras actiones

F[P(VU)]

¹ plura legerunt ne Graeci quidem: totius quinquennii nomine ins. (cf. h. t. L 55 § 2) ² ut
 ins. (Hoffmann) ³ et del. ⁴ quoque del.

2 arb. comprehensum] arb. conuersum P^a | fuisse... comprehensum om. P^a | seruat' F^a 5 id ipsum] id sum P^a, ad ipsum U^a
 7 domino non obl. domino P^a, non obl. domino P^a | esset PVU^a 8 in] uel in P^a,
 per V^a 9 colonus F(em. f) 10 sed] si P^a | debuerint PV 11 aliiquid P^a 12 ageret]
 ageret P^a 13 liberauitur F 15 pensionem P^a 16 facturus] proacturus P^a 21 lo-
 26 quanti] quam P^aU^a 27 con-
 ductione P^a 37 deberet P^a 38 deberet P^a |
 quoque] que P^aU^a 39 cu'm'ram F^a

- 6 locator omittat. Uis maior, quam Graeci θεούς Βιαν appellant, non debet con- [Ep. 7, 10] ductori damnosa esse, si plus, quam tolerabile est, laesi fuerint fructus: alioquin modicum damnum aequo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non auferatur. apparent autem de eo nos colono dicere, qui ad pecuniam numeratam conduxit: alioquin partiarius 7 colonus quasi societatis iure et damnum et lucrum cum domino fundi partitur. Qui [Ep. 7, 8] columnam transportandam conduxit, si ea, dum tollitur aut portatur aut reponitur, fracta sit, ita id periculum praestat, si qua ipsius eorumque, quorum opera uteretur, culpa acciderit: culpa autem abest, si omnia facta sunt, quae diligentissimus quisque ob- [Ep.] seruatus fuisse. idem scilicet intellegemus et si dolia uel tignum transportandum aliquis 8 conduxit: idemque etiam ad ceteras res transferri potest. Si fullo aut sarcinator uestimenta perdiderit eoque nomine domino satisficerit, necesse est domino vindicationem eorum et condictionem cedere.
- 26 UPLIANUS libro secundo disputationum. In operis duobus simul locatis con- [B. 20, 1, 26] S uenit priori conductori ante satisfieri.
- 14
- 27 ALFENUS libro secundo digestorum. Habitatores non, si paulo minus com- [B. 20, 1, 27] S mode aliqua parte caenaculi uterentur, statim deductionem ex mercede oportet: ea enim condicione habitatorem esse, ut, si quid transuersarium incidisset, quamobrem dominum aliquid demoliri oporteret, aliquam partem paruulam incommodi sustineret: non ita tamen, ut eam partem caenaculi dominus aperuisset, in quam magnam partem usus 1 habitator haberet. Iterum interrogatus est, si quis timoris causa emigrasset, deberet mercedem necne. respondit, si causa fuisse, cur periculum timeret, quamvis periculum uere non fuisse, tamen non debere mercedem: sed si causa timoris iusta non fuisse, nihilo minus debere.
- 28 LABEO libro quarto posteriorum epitomatorum a Iauoleno. Quod si domi ha- [B. 20, 1, 28] *A bitatione conductor aequo usus fuisse, praestaturum¹ etiam eius domus mercedem, quae 25 uitium fecisset, deberi putat. Idem iuris esse, si potestatem conducendi habebat, uti² premium conductionis praestaret. sed si locator conductori potestatem conducendae domus non fecisset et is in qua habitaret conduxisset, tantum ei praestandum putat, quantum sine dolo malo praestitisset. ceterum si gratuitam habitationem habuisset, pro portione temporis ex locatione domus deducendum esse.
- 30
- 29 ALFENUS libro septimo digestorum. In lege locationis scriptum erat: 're- [B. 20, 1, 29] S demptor siluam ne caedito neve cingito neve deurito neve quem cingere || caedere urere f. 281' 'sinito'. quaerebatur, utrum redemptor, si quem quid earum rerum facere uidisset, prohibere deberet an etiam ita siluam custodire, ne quis id facere possit. respondi uerbum sinere utramque habere significationem, sed locatorem potius id uideri uoluisse, ut redemptor 35 non solum, si quem casu uidisset siluam caedere, prohiberet, sed uti curaret et daret operam, ne quis caederet.

F[P(VU)]

¹ praestaturum] partis (u. i.)? ² ut ei?

1 θεούς Βιαν] εούς Βιαπ P, heibeam V, εεούβιαν U: ἡ πάρα μὲν τοῖς Ῥώμαιοις λεγομένη uis maior, πάρα δὲ τοῖς Ἑλλήσι θεούμνην BS (πλ.), ἐκ τῆς λεγομένης θεούμνης B (Anon. similiterque Epit.) | debent P^a 2 dampno esse PU | tolerabilē^e F^b 5 partitū paciatur P^c, parciatur P^dU^e 11 vindicatione F (suppl. f) 17 transuersarium incidisset] aduersarium transincidisset P^f, aduersarium transcendisset V^g, aduersarium incidisset P^hVⁱU: ἐάν τι ἐνάντιόν ἔμπειχ BS (πλ.) 18 aliiquid om. PV^j | demolī orī F^k | paruolam F 19 in quam uel quam P^l?V^m 20 interrogatus est] ἡρωτήθει ὁ Σέρβιος BS (πλ.) ut supra p. 277, 27 et alibi interpolatione petita ex D. 1, 2, 2, 44 | migrasset PVU 24 epit. a iauoleno (iauo-

leno Pⁿ) PU, epit. iau. F^o, iau. epit. F^p, om. V | habitationem P^qU^r 25 praestaturum etiam (etiam bis P^s) eius domus cet.] δίδωσι καὶ τοῦ σαθρωθέντος τὸ μίσθωμα μέρους B (Anon.), παρέζει καὶ τῆς σαθρᾶς διάίτης οὐδὲν ἥπτον τὸ μίσθωμα BS (πλ.) 26 fecisset^t F^u | putet PV^vU | ut PVU 27 sed] F^w, et F^xPU 28 in qua] inquam PVU 32 cingere] περιτέμνειν τὰ δένδρα: καὶ γὰρ ἐπειδάν τις τὸν φλοιὸν περιεὼν ἀγοῦ τοῦ στελέχους ἀψυται μετὰ σιδήρου, ζηραίνεται τὸ δένδρον BS (πλ.), παραχαράττειν B (Anon.), quod scholia interpretantur περιζωννύειν, τὸν φλοιὸν περικόψαι | cedere F 33 quem] quae P^yU | εἰταριμ F^z 34 ita] uta P^{aa} 35 sinere] finire P^{ab} 36 et daret] daret P^{ac}U^{ad}, dare P^{ae}U^{af}

- 30 IDEM libro tertio digestorum a Paulo epitomatorum. Qui insulam¹ triginta [B. 20, 1, 80] S conduxerat, singula caenacula ita conduxit², ut quadraginta ex omnibus colligerentur: dominus insulae, quia aedificia uitium facere diceret, demolierat eam: quae situm est, quanti lis aestimari deberet, si is qui totam conduxerat ex conducto ageret. respondit, si uitiatum aedificium necessario demolitus esset, pro portione, quanti dominus praediorum locasset³ 5 quod eius temporis habitatores habitare non potuissent, rationem duci et tanti litem aestimari: sin autem non fuisset necesse demoliri, sed quia melius aedificare uellet, id fecisset, 1 quanti conductoris interesse⁴, habitatores ne migrarent, tanti condemnari oportere. Aedilis in municipio balneas conduxerat, ut eo anno municipes gratis lauarentur: post tres menses incendio facto respondit posse agi cum balneatore ex conducto, ut pro portione temporis, 10 2 quo lanationem non praestitisset, pecuniae contributio fieret. Qui mulas ad certum pondus oneris locaret⁵, cum maiore onere conductor eas rupisset, consulebat de actione. respondit uel lege Aquilia uel ex locato recte eum agere, sed lege Aquilia tantum [Ep.] cum eo agi posse, qui tum mulas agitasset, ex locato etiam si alius eas rupisset, cum conductore recte agi. Qui aedem faciendam locauerat, in lege dixerat: 'quoad in opus lapidis 15 'opus erit, pro lapide et manupretio dominus redemptori in pedes singulos septem⁶ dabit': quae situm est, utrum factum opus an etiam imperfectum metiri oporteret. respondit etiam 4 imperfectum. Colonus uillam hac lege acceperat, ut incorruptam redderet praeter uim et uetustatem: coloni seruus uillam incendit non fortuito casu. non uideri eam uim exceptam respondit nec id pactum esse, ut, si aliquis domesticus eam incendisset, ne praestaret, sed 20 extrariam uim utrosque⁷ excipere uoluisse.
- 31 IDEM libro quinto digestorum a Paulo epitomatorum. In nauem Saufei cum complures S frumentum confuderant, Saufei uni ex his frumentum reddiderat de communi et nauis perierat: quae situm est, an ceteri pro sua parte frumenti cum nauta agere possunt oneris auersi actione. respondit rerum locatarum duo genera esse, ut aut idem redderetur (sicuti 25 cum uestimenta fulloni curanda locarentur) aut eiusdem generis redderetur (ueluti cum argento pusulatum fabro daretur, ut uasa fierent, aut aurum, ut anuli): ex superiori causa rem domini manere, ex posteriore in creditum iri. idem iuris esse in deposito: nam si quis pecuniam numeratam ita deposuisset, ut neque clusam neque obsignatam traderet, sed adnumeraret, nihil aliud eum debere apud quem deposits esset, nisi⁸ tantudem pecuniae 30 solueret. secundum quae uideri triticum factum Saufii et recte datum: quod si separatim tabulis aut heronibus aut in alia cupa clusum uniuscuiusque triticum fuisset, ita ut internosci posset quid cuiusque esset, non potuisse nos⁹ permutationem facere, sed tum posse || eum cuius fuisset triticum quod nauta soluisset vindicare. et ideo se improbare actiones f. 282 oneris auersi: quia siue eius generis essent merces, quae nautae traderentur, ut continuo 35 F[P(VU)]

¹ locauit (u. i.)? ² et ins. ³ locarat (edd.)? ⁴ septem] SS uii, id est sestertios septenos? ⁵ utique? ⁶ ut ins. (Hal.) ⁷ nos] nautam (Ant. Faber)?

1 insula F (suppl. f.) U^a? 2 conduxit sic libri boni, locauit P^aV^aU^b recte cum Graecis: μικθωμένος... ἐμικθωκα B (Anon.), ἐμικθωκα coi... cý... ἐμικθωκαc BS (πλ.) | ut quadr. ex omnibus om. P^a 4 aestimari deberet] extima... erat P^a | is suppl. F^a 6 habitatores P^a, habitatorem U^a 7 demolire f 8 interesset] PU, interesse F 9 labarentur F, lauerentur U^a 11 labationem F 14 qui tum] fP^aU^b, quin tum F, qui cum P^a: μόνον κινέσαι κατ αγγού τότε, ἐν φ ταγτας ο μικθωμένος διέρρεας BS (πλ.) | agitasset] egisset PV, inc. U^a 15 qui as'a dem F, qui eadem U^a | quoad] quod PVU 18 uilla V^a, uillas P^a u^a V^a | incorruptas PV 19 uillas P^a uim uix ceptam F (em. f), uim ui exceptam P^a, ueri exceptam U^a, uim exempl-

tam U^b 20 esset P^aU^b | eas P^a | sex extrariam FP^a?, sed extraneam P^aVU, οὐ τῶν τῶν οἰκείων, ἀλλὰ τῶν ἐζωτικῶν γνηζαιρεῖν δοκεῖ B (Anon.) 22 nauē PU | aufelli F (suppl. f), saufeli PV, saufelli U 23 confundenter F^a | saufelus P, saufelus V, saufellus U | et] FV^aU^b, ea P, et ea V^aU^b 24 certaris P^a 25 aduersi PU (et sic saepe), autem si V^a 27 pusulatum] FPV^a, pustulatum f, pusillatum V^aU^b, inc. U^a 29 clausam PU 31 saufeli PVU 32 aeronibus fortasse praeferendum: certe in glossario Latino-Graeco Stephani in A littera legitur aero κοίζ | cup'p'a F^a, culpa P^aU^b, inc. V^a | ut om. P^a | internos'sci F 33 posset] possit fU, posset P^a 34 fuisse P^a

eius fierent et mercator in creditum iret, non uideretur onus esse auersum, quippe quod nautae fuisset: siue eadem res, quae tradita esset, reddi deberet, furti esse actionem locatori et ideo superusacuum esse iudicium oneris auersi. sed si ita datum esset, ut in simili re solui possit, conductorem culpam dumtaxat debere (nam in re, quae utriusque causa contraheretur, culpam deberi) neque omnimodo culpam esse, quod uni reddidisset ex frumento, quoniam alicui primum reddere eum necesse fuisset, tametsi meliorem eius conditionem faceret quam ceterorum.

- 32 IULIANUS libro quarto ex Minicio. Qui fundum colendum in plures annos [B. 20, 1, 31] S locauerat, decessit et eum fundum legauit. Cassius negauit posse cogi colonum, ut eum fundum coleret, quia nihil heredis interesset. quod si colonus uellet colere et ab eo, cui 10 legatus esset fundus, prohiberetur, cum herede actionem colonum habere: et hoc detrimentum ad heredem pertinere: sicuti si quis rem, quam uendidisset nec dum tradidisset, alii legasset, heres eius emptori et legatario esset obligatus.
- 33 AFRICANUS libro octavo quaestione. Si fundus quem mihi locaueris publi- [B. 20, 1, 32] S catus sit, teneri te actione ex conducto, ut mihi frui liceat, quamvis per te non stet, quo 15 minus id praestes: quemadmodum, inquit, si insulam aedificandam locasses et solum corruiisset, nihil minus teneberis. nam et si uendideris mihi fundum isque priusquam uacuus traderetur publicatus fuerit, tenearis ex empto: quod hactenus uerum erit, ut pretium restituas, non ut etiam id praestes, si quid pluris mea intersit eum uacuum mihi tradi. similiter igitur et circa conductionem seruandum puto, ut mercedem quam praestiterim 20 restituas, eius scilicet temporis, quo fruitus non fuerim, nec ultra actione ex conducto praestare cogeris. nam et si colonus tuus fundo frui a te aut ab eo prohibetur, quem tu prohibere ne id faciat possis, tantum ei praestabis, quanti eius interfuerit frui, in quo etiam lucrum eius continebitur: sin uero ab eo interpellabitur, quem tu prohibere propter nim maiorem aut potentiam eius non poteris, nihil amplius ei quam mercedem remittere aut 25 reddere debebis,
- 34 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. perinde ac latronum incursu id [B. 20, 1, 33] S* acciderit.
- 35 AFRICANUS libro octavo quaestione. Et haec distinctio conuenit illi, quae [B. 20, 1, 34] S a Seruio introducta et ab omnibus fere probata est, ut, si auersione insulam locatam do- so minus reficiendo, ne ea conductor frui possit, efficerit, animaduertatur, necessario necne id opus demolitus est: quid enim interest, utrum locator insulae propter uetusstatem cogatur eam reficere an locator fundi cogatur ferre iniuriam eius, quem prohibere non possit? intellegendum est autem nos hac distinctione uti de eo, qui et suum praedium fruendum locauerit et bona fide negotium contraxerit, non de eo, qui alienum praedium per fraudem 35 locauerit nec resistere domino possit, quominus is colonum frui prohibeat. Cum fundum communem habuimus et inter nos conuenit, ut alternis annis certo pretio eum conductum haberemus, tu, cum tuus annus exiturus esset, consulto fructum insequentis anni corrupisti. || agam tecum duabus actionibus, una ex conducto, altera ex locato: locati enim iudicio f. 282 mea pars propria, conducti autem actione tua dumtaxat propria in iudicium uenient. deinde 40 ita notat: nonne quod ad meam partem attinebit, communi diuidendo praestabitur a te mihi damnum? recte quidem notat, sed tamen etiam Serui sententiam ueram esse puto, cum eo scilicet, ut, cum alterutra actione rem seruauerim, altera perematur. quod ipsum simplicius F [P(VU)]

1 creditu'r'm F⁴ | uidetur P 2 traditae F⁴
deberet] fP⁴V⁴U, debere F 3 si om. P⁴
6 tam si P⁴, tamen et si U 11 heredem
actions P⁴U⁴ 12 herede F (suppl. f)
14 fundum P⁴ 16 locasset P⁴V⁴U⁴ | cur-
ruisset F(em. f) 19 id om. PVU 21 action-
nem fP⁴ 22 aut ab eo] PU, ut habeo F:
εὰν δὲ κωλύγησι... ἡ ἄλλος ὁ δύναται κωλύ-
σαι B (Anon.) 23 interfuit P 24 conti-

ne'ui'tur F⁴ | sin] si P 25 maiore's'm F⁴
26 debet P⁴V 27 lib. ix P 30 aduer-
sionem P⁴ 31 efficerit F (em. f) 36 is]
iis F 38 annil annis P⁴ 40 actione]
P⁴V⁴U⁴, actio FP⁴V⁴U⁴ | propria] pars pro-
pria PVU | ueniet PVU 42 seruui f: ner-
uae legit BS (πλ.): Λέρει Δέ ο Νέρβας ο νο-
μικός 43 actionem P⁴U⁴ | seruarim PV

- ita quaeremus, si proponatur inter duos, qui singulos proprios fundos haberent, conuenisse,
ut alter alterius ita conductum haberent, ut fructus mercedis nomine pensaretur.
- 36 FLORENTINUS libro septimo institutionum. Opus quod auersione locatum est [B. 20, 1, 85] S
donec adprobetur, conductoris periculum¹ est: quod uero ita conductum sit, ut in pedes
mensurasue praestetur, eatenus conductoris periculo est, quatenus admensum non sit: et
in utraque causa nocitum locatori, si per eum steterit, quo minus opus adprobetur uel
admetiatur. si tamen ui maiore opus prius intercederit quam adprobaretur, locatoris peri-
culo est, nisi si aliud actum sit: non enim amplius praestari locatori oporteat, quam quod
sua cura atque opera consecutus esset. ⁹
- 37 IAUOLENUS libro octavo ex Cassio. Si, priusquam locatori opus probaretur, [B. 20, 1, 86] E
ui aliqua consumptum est, detrimentum ad locatorem ita pertinet, si tale opus fuit, ut pro-
bari deberet.
- 38 PAULUS libro singulari regularum. Qui operas suas locauit, totius [B. 20, 1, 87. Ep. 7, 90] Sf
temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quo minus operas praestet. Ad-
uocati quoque, si per eos non steterit, quo minus causam agant, honoraria reddere non ¹⁵
debent.
- 39 ULPIANUS libro secundo ad edictum. Non solet locatio dominium mutare. [B. 20, 1, 88] E
- 40 GAIUS libro quinto ad edictum prouinciale. Qui mercedem accipit [B. 20, 1, 89. Ep. 7, 7] E
pro custodia alicuius rei, is huius periculum custodiae praestat. ¹⁹
- 41 ULPIANUS libro quinto ad edictum. Sed de damno ab alio dato agi cum eo [B. 20, 1, 40] E
non posse Julianus ait: qua enim custodia consequi potuit, ne damnum in- [Iul. D. 18, 6, 19]
iuria ab alio dari possit? sed Marcellus interdum esse² posse ait, siue custodiri potuit, ne
damnum daretur, siue ipse custos damnum dedit: quae sententia Marcelli probanda est.
- 42 PAULUS libro tertio decimo ad edictum. Si locatum tibi seruum [B. 20, 1, 41. Ep. 7, 29] E
subripias, utrumque iudicium aduersus te est exercendum, locati actionis et furti. ²⁵
- 43 IDEM libro uicesimo primo ad edictum. Si uulneraueris seruum tibi loca- [B. 20, 1, 42] E
tum, eiusdem uulneris nomine legis Aquiliae et ex locato actio est, sed alterutra contentus
actor esse debet, idque officio iudicis continetur, apud quem ex locato agetur.
- 44 ULPIANUS libro septimo ad edictum. Locare seruitutem nemo potest. [B. 20, 1, 43] E
- 45 PAULUS libro uicesimo secundo ad edictum. Si domum tibi locauero et [B. 20, 1, 44] E
serui mei tibi damnum dederint uel furtum fecerint, non teneor tibi ex conducto, sed noxali ³¹
1 actione. Si hominem tibi locauero, ut habeas in taberna, et is furtum fecerit, dubitari
poteat, utrum ex conducto actio sufficiat, quasi longe sit a bona fide actum, ut quid pa-
tiaris detrimenti per eam rem quam conduxisti, an adhuc dicendum sit extra causam con-
ductionis esse furti crimen et in propriam persecutionem cadere hoc delictum: quod magis est. ³⁵
- 46 ULPIANUS libro sexagesimo nono ad edictum. Si quis conduxit [D. 41, 2, 10. B. 20, 1, 45] E
nummo uno, || conductio nulla est, quia et hoc donationis instar inducit³. ^{1. 288}
- 47 MARCELLUS libro sexto digestorum. Cum apparebit emptorem conducto- [B. 20, 1, 46] E
remue⁴ pluribus uendentem uel locantem singulorum in solidum intuitum personam, ita
domum ad praestationem partis singuli sunt compellendi, si constabit esse omnes soluendo: ⁴⁰
quamquam fortasse iustius sit etiam, si soluendo omnes erunt, electionem conueniendi quem
uelit non auferendam actori, si actiones suas aduersus ceteros praestare non recuset.
- 48 IDEM libro octavo digestorum. Si cui locauerim faciendum quod ego con- [B. 20, 1, 47] E
F[P(VU)]

¹ periculo (dett.)? ² interdum esse posse] interdum posse nec interesse? ³ quia conductio
nulla est quae est in uno nummo D. l. gemino eoque pleniore ⁴ emporibus conductoribus?

1 qu'a'reremus F^o, queramus U | conuenisset P^oU^o 31 dederunt PU | fecerunt P 33 actus
P^o 2 ut'i alter F^o | mercedes P^o 3 libro P^oU^o 34 detrimenti] fPU, detrimento F |
uiii P 4 periculum PVU 7 maiore] fPU, conditionis P^o 38 cum apparebit... 39 lo-
maiori F | prius opus P 8 si om. PU 11 ut] cantem] ἐὰν πολλοῖς μισθώσας ἢ πολὺς B
quod PVU, om. f 18 accepit PVU 19 cu- (Anon.), ὃ πωλῶν πολλοῖς ἢ μισθῶν BS (Cyr.)
stodie] custodia P, custodiam U 23 sen- 39 uendentem] uenundantem P | intuitus P^o
tentia'm F^o 25 aduersum P 28 auctor 42 actori] auctoris P^o, auctori V^o

- 1 duxeram, constabit habere me ex locato actionem. Qui seruum conductum uel aliam rem non immobilem non restituit, quanti in item iuratum fuerit damnabitur.
- 49 MODESTINUS libro sexto excusationum. Οι ἐπίτροποι γενόμενοι ἡ κουράτορες [B. 20, 1, 48] Ε πρὶν ἔκτισαι τὰ τῆς κηλεμονίας μισθωταὶ Καίσαρος γενέσθαι κωλύονται· καὶ τις ἀποκρυψάμενος τούτο προσέλθῃ τῇ μισθώσει τῶν τοῦ Καίσαρος χωρίων, ὃς παραπονήσας κολάζεται· τούτῳ ἔκε- 5 1 λεγεν ὁ ἀγτοκράτωρ Σεβήμπος. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ οἱ χειρίζοντες ἐπίτροπας ἡ κουράτοριας εἰσὶν κεκωλύμένοι μισθούσθαι καὶ παρὰ τοῦ ταμιείου χωρία.
- 50 IDEM libro decimo pandectarum. Si ignorans quis militi quasi pagano loca- [B. 20, 1, 49] Ε uerit, exigere illum posse probandum est: non enim contemnit disciplinam, qui ignorauit militem.
- 51 IAUOLENUS libro undecimo epistularum. Ea lege fundum locani, ut, si non [B. 20, 1, 50] Ε ex lege coleretur, relocate eum mihi liceret et quo minoris locassem, hoc mihi praestaretur, nec conuenit, ut, si pluris locassem, hoc tibi praestaretur, et cum nemo fundum colebat, pluris tamen locaui: quaero, an hoc ipsum praestare debeam. respondit: in huiusmodi obli- 15 gationibus id maxime spectare debemus, quod inter utramque partem conuenit: uidetur autem in hac specie id silentio conuenisse, ne quid praestaretur, si ampliore pecunia fun- 1 dus esset locatus, id est ut haec conuentio pro locatore tantummodo interponeretur. Locani opus faciendum ita, ut pro opere redemptori certam mercedem in dies singulos darem: opus uitiosum factum est: an ex locato agere possim? respondit: si ita opus locasti, ut bonitas eius tibi a conductore adprobaretur, tametsi conuenit, ut in singulas operas certa 20 pecunia daretur, praestari tamen tibi a conductore debet, si id opus uitiosum factum est: non enim quicquam interest, utrum uno pretio opus an in singulas operas collocatur¹, si modo uniuersitas consummationis ad conductorem pertinuit, poterit itaque ex locato cum eo agi, qui uitiosum opus fecerit. nisi si ideo in operas singulas merces constituta erit, ut arbitrio domini opus efficeretur: tum enim nihil conductor praestare domino de bonitate 25 operis uidetur.
- 52 POMPONIUS libro trigesimo primo ad Quintum Mucium. Si decem tibi locem [B. 20, 1, 51] Εfundum, tu autem existimes quinque te conducere, nihil agitur: sed et si ego minoris me locare sensero, tu pluris te conducere, utique non pluris erit conductio, quam quanti ego putauit.
- 53 PAPINIANUS libro undecimo responsorum. Qui fideiussor exstitit apud man- [B. 20, 1, 52] Εcipem pro colono publicorum praediorum, quae manceps ei colono locauit, rei publicae non tenetur: sed fructus in eadem causa pignoris manent.
- 54 PAULUS libro quinto responsorum. || Quaero, an fideiussor conductionis etiam [B. 20, 1, 53] P f. 28^s in usuras non illatarum pensionum nomine teneatur nec prosint ei constitutiones, quibus 25 cauetur eos, qui pro aliis pecuniam exsoluant, sortis solummodo damnum agnoscere oportere. Paulus respondit, si in omnem causam conductionis etiam fideiussor se ob- [Ep. 19, 10] ligavit, eum quoque exemplo coloni tardius illatarum per moram coloni pensionum pra- 30 stare debere usuras: usurae enim in bonaे fidei iudicis etsi non tam ex obligatione (Ep.) proficiuntur quam ex officio iudicis applicentur, tamen, cum fideiussor in omnem causam 40 se applicuit, aequum uidetur ipsum quoque agnoscere onus usurarum, ac si ita fideiussisset:

F[P(VU)]

¹ locatur (dett.)?

2 non immobilem om. PV 3 Graeca om.
PVU 7 μισθοὺς c'θει F 12 praestaretur
relocate eum mihi' nec F² 13 nec conuenit... praestaretur om. P³V⁴ 15 expectare
P⁵V⁶U 17 haec conuentio] PV⁷U cum BS
(πλ.): ὥστε τὰ σύμφωνηθέντα ὑπέρ ἐμού χρή
νοεῖσθαι τοῦ μισθώσαντος, haec conuentione
F⁸V⁹, haec ex conuentione F¹⁰ 18 diem P¹¹
20 tametsi conuenit ut om. et pro his subesti-
tuit praestari tamen... 21 pretio opus, sequitur

deinde in singulas o. c. p. d. praestari sq. P¹²,
ante tametsi ins. praestari V¹³ 22 collocetur f,
collocaretur P¹⁴V¹⁵, locaretur U¹⁶, inc. U¹⁷ 25 opus
om. PV¹⁸ | dom. praest. P 27 tibi decem locem
P, locem tibi (om. decem) V¹⁹ 28 nihil...
29 conducere om. P²⁰ 31 exstitit] exstitit id
P²¹V²² 32 quae mceps F, que manceps f, que
manceps U²³ 34 an fideiussorem P²⁴, a fidei-
iussore V²⁵ 38 colonum P²⁶ 39 tam] fPU²⁷,
tamen F, def. in his U²⁸

- 'in quantum illum condemnari ex bona fide oportebit, tantum fide tua esse iubes?' uel ita:
 1 'indemnem me praestabis?' Inter locatorem fundi et conductorem conuenit, ne intra [Ep. 7, 18]
 tempora locationis Seius conductor de fundo innitus repelleretur et, si pulsatus¹ esset, poe-
 nam decem praestet Titius locator Seio conductor: uel Seius conductor Titio, si intra tem-
 pora locationis discedere uellet, aequa decem Titio locatori praestare uellet²: quod inuicem 5
 de se stipulati sunt. quaero, cum Seius conductor biennii continui pensionem non solueret,
 an sine metu poenae expelli possit. Paulus respondit, quamvis nihil expressum sit in stipu-
 latione poenali de solutione pensionum, tamen uerisimile esse ita conuenisse de non expel-
 lendo colono intra tempora praefinita, si pensionibus paruerit et ut oportet coleret: [Ep.]
 et ideo, si poenam petere coepit is qui pensionibus satis non fecit, profuturam locatori 10
 2 doli exceptionem. Paulus respondit seruum, qui aestimatus colonae adscriptus est, ad pe-
 riculum colonae pertinebit³ et ideo aestimationem huius defuncti ab herede colonae praec-
 stari oportere.
- 55 IDEM libro secundo sententiarum. Dominus horreorum effractis et compilatis [B. 20, 1, 54] P
 horreis non tenetur, nisi custodiam eorum recepit: serui tamen eius cum quo contractum 15
 1 est propter aedificiorum notitiam in quaestionem peti possunt. In conducto fundo si con-
 ductor sua opera aliquid necessario nel utiliter auxerit uel aedificauerit nel instituerit, cum
 id non conuenisset, ad recipienda ea quae impendit ex conducto cum domino fundi expe-
 2 riri potest. Qui contra legem conductionis fundum ante tempus sine iusta ac pro- [Ep. 7, 15]
 babili causa deseruerit, ad soluendas totius temporis pensiones ex conducto conueniri potest, 20
 quatenus locatori in id quod eius interest indemnitas seruetur⁴.
- 56 IDEM libro singulari de officio praefecti uigilum. Cum do [Pon. 25, 1. B. 20, 1, 56. Ep. 7, 19] Pf
 mini horreorum insularumque desiderant diu non apparentibus nec eius temporis pensiones
 exsoluentibus conductoribus aperire et ea⁵ quae ibi sunt describere, a publicis personis
 quorum interest audiendi sunt. tempus autem in huiusmodi re biennii debet obseruari. 25
- 57 LAUOLENUS libro nono ex posterioribus Labeonis. Qui domum habebat, aream [B. 20, 1, 57] *S
 iniunctam ei domui uicino proximo locauerat: is uicinus cum aedificaret in suo, terram in
 eam aream amplius⁶ quam fundamenta caementicia locatoris erant concessit, et ea terra
 F[P(VU)]

¹ pulsus (Hal.)? ² Titio l. p. uellet del. ³ pertinere (delt.)? ⁴ Si creditor debitori
 fundum pignori datum locauerit, ipse contra eum locati agere poterit neque tamen debtor
 aduersus creditorem conducti uel similia ins. (u. i.) ⁵ et ea et? ⁶ amplius] iuxta
 (ex areamam iuxta factum aream amplius)?

2 indemnem F, me indempnem U 3 seius]
 eius PVU 4 titio] titius P^a 5 discedere]
 discederet P^a 8 poenali de solutione om.
 P^a-V^a 11 aest. coloniae (deinde i rursus del.) F 15 'con'tractum F' 16 questione PV | con-
 ducto 'fundio' fundo F 19 sine] sin P^a
 20 soluendas] fPU^a, soluenda F, soluens.. U^a
 22 inter l. 55. 56 Basilica inserunt haec: ἐὰν
 ὁ δανειστής μισθώσῃ τῷ χρέωστι τὸ ἐνέχυρον,
 ἀγάπης μὲν ἔχει κατὰ τοῦ μισθωτοῦ ἀγωγήν, ὁ δέ
 χρεώστης οὐκ ἔχει κατὰ τοῦ μισθωσαντος ἀγωγήν
 cum adscripto scholio hoc (quod quominus ha-
 bebas pro indice uel quod nos dicimus plάtos,
 uelat formula a qua incipit τούτο λέγει ab iis
 quae ex indice excerpta sunt aliena): τούτο
 λέγει, ὅτι, ἐὰν δανεισάμενος παρὰ σοῦ ἐνέχυ-
 ράσω σοι τὸν ἄποινα καὶ τούτον μισθώσῃ
 moi, ἔρρωται ἡ μισθωσίς. ἀλλὰ σὺ μὲν ὁ δα-
 neiστής ἔχεις κατ' ἐμοῦ τὴν λοκάτι ἡ τὴν ἐπὶ⁷
 μισθωσεως ἀγωγήν, ὅτις ἔχει τὴν ἀπάτησιν εἰς
 τὸ ἀπλοῦν καὶ μόνον· ἐγὼ δὲ ὁ χρεώστης οὐ
 δύναμαι κατὰ σοῦ τοῦ δανειστοῦ κινεῖν τὴν κο-
 δούγκτον. Φησίν οὖν ἐντάγθα ὅτι καλῶς ὁ δε-
 βίτωρ, τοῦτεστιν ὁ χρεώστης, μισθοῦται τὸ οἰ-

κέιον παρὰ τοῦ κρεδίτωρος, τοὗτεστιν παρὰ τοῦ
 δανειστοῦ. etiam Tipucitus (cod. Uat. Graec. 853)
 hoc loco meo iusue examinatus a Wilmannsio)
 caput illud reperiit in Basilicis eiusque hoc loco
 hoc compendium proponit: καὶ περὶ τοῦ ἐὰν ὁ
 δανειστής μισθώσῃ τῷ χρέωστι τὸ ἐνέχυρον.
 legem integrum hoc loco non excidisse inde col-
 ligitur, quod uerba illa inscriptione carent, quam
 in hoc quidem libro Basilica quae habemus non
 omissi, et quod lex huius tituli quae nobis est
 LVIII eodem numero allegatur a Stephano ad
 B. 20, 1, 32. sed fieri potest, ut librarius Flo-
 rentinus cum asseclis omiserit loci Paulini l. 55
 caput extreum: nec certe quae rettulimus Paulo
 indigna sunt neque unde uenerint nisi ex ipsis
 digestis facile intellegitur. habet quidem grauis-
 simam dubitationem, quod duo interpretes, qui
 per hunc titulum in Basilicorum scholiis per-
 petuo fere referuntur, ad hunc locum non es-
 tant neque habemus ad eum nisi scholium in-
 certi auctoris, fortasse Stephani: sed tamen ma-
 gis placuit recipere 25 tempus autem] uel
 contra V^a, inc. P^a 26 ex] e P^a

adsiduis pluuiis inundata, ita parieti¹ eius qui locauerat umore praestituto madefacto, aedificia corruerunt. Labeo ex locato tantummodo actionem esse ait, quia non ipsa congestio, sed humor ex ea congestione postea damno fuerit, || damni autem iniuriae actio ob ea ipsa f. 284 sit, per quae, non extrinsecus alia causa oblata, damno quis affectus est: hoc probo. 4

- 58 LABEO libro quarto posteriorum a Iauoleno epitomatorum. Insulam uno pretio [B. 20, 1, 58] A totam locasti et eam uendidisti ita, ut emptori mercedes inquilinorum accederent. quamvis eam conductor maiore pretio locaret, tamen id emptori accedit, quod tibi conductor debeat. 1 In operis locatione non erat dictum, ante quam diem effici deberet: deinde, si ita factum non esset, quanti locatoris interfuisset, tantam pecuniam conductor promiserat. catenus eam obligationem contrahi puto, quatenus uir bonus de spatio temporis aestimasset, quia id 10 2 actum apparebat esse, ut eo spatio absoluerebat, sine quo fieri non possit. Quidam in municipio balineum praestandum annuis uiginti nummis conduxerat et ad refectionem fornacis fistularum similiumque rerum centum nummi ut praestarentur ei, conuenerat: conductor centum nummos petebat. ita ei deberi dico, si in earum rerum refectionem eam pecuniam impendi satisdaret. 15

- 59 IAUOLENUS libro quinto Labeonis posteriorum. Marcius domum faciendam a [B. 20, 1, 59] *8 Flacco conduxerat: deinde operis parte effecta terrae motu concussum erat aedificium. Massurius Sabinus, si ui naturali, ueluti terrae motu hoc acciderit, Flacci esse periculum.

- 60 LABEO posteriorum libro quinto a Iauoleno epitomatorum. Cum in plures [B. 20, 1, 60] A annos domus locata est, praestare locator debet, ut non solum habitare conductor ex ca- 20 lendis illis cuiusque anni, sed etiam locare habitatori si uelit suo tempore possit. itaque si ea domus ex kalendis Ianuariis fulta in kalendis Iunii² permanisset, ita ut nec habitare quisquam nec ostendere alicui posset, nihil locatori conductorem praestaturum, adeo ut nec cogi quidem posset ex kalendis Iuliis refecta domu habitare, nisi si paratus fuisset locator 1 commodam domum ei ad habitandum dare. Heredem coloni, quamvis colonus non est, 25 2 nihilo minus domino possidere existimo. Uestimenta tua fullo perdidit et habes unde petas nec repete uis: agis nihilo minus ex locato cum fullone, sed iudicem aestimaturum, an possis aduersus furem magis agere et ab eo tuas res consequi fullonii uidelicet sumptibus: sed si hoc tibi impossibile esse perspexerit, tunc fullonem quidem tibi condemnabit, tuas 3 autem actiones te ei praestare compellent. Lege dicta domus facienda locata erat ita, ut 30 probatio aut improbatio locatoris aut heredis eius esset: redemptor ex uoluntate locatoris quaedam in opere permutteret. respondi opus quidem ex lege dicta non uideri factum, 4 sed quoniam ex uoluntate locatoris permutteratum esset, redemptorem absolui debere. Mandauit tibi, ut excuteres, quanti uillam aedificare uelles: renuntiasti mihi ducentorum im- 35 pensam³ excutere: certa mercede opus tibi locauit, postea comperi non posse minoris tre- F[P(VU)]

¹ pariete? ² in kalendas Iunias (*Hal.*)?

³ te ins.

1 ita om. PVU | humore f | madefacto om. PVU | aedificio P^a 3 umor^b humor, P^a 4 fit PV 5 pretio] pretio emisti PVU 6 mercedes] fP^bU^c, merces FVU^c, inc. P^a: τὰ ἐνοίκια . . . δοθῆναι BS (πλ.), τὰ ἐνοίκια λα- 8εῖν B (Anon.) 7 locare P^a 8 locatione non erat sic scripti secundum BS (πλ.): οὐκ εἶπόν εἰσα πόσου χρόνον δεῖ τὸν οἴκον κατα- σκευάσθηναι et B (Anon.): καὶ μή ὄρισθαι καιρός τῆς συμπληρώσεως et BS (Cyr.): εἰ μή ὄρισθαι τὸν χρόνον, locatione onerat F, locatione ho- nerat P^a, locatione hoc erat V, locatione erat fP^bU 14 earum] earē F | refectionem] U, ineffectiōne F, effectiōne P^a, refectionem P^b, refectionem P^c, refectione V: τὰ ρ' NOMISMATA εἰς τὴν τῶν εἰρημένων ἀνανέωσιν λαβεῖν δύνασαι, εὖν Δῆμος ἔγγιας, ὅτι ταῦτα εἰς τὴν λεχθεῖσαν αἵτιαν δαπα- nātai BS (πλ.) | eam] se eam FPVU 18 motu] metu F 19 posteriorem FP^a, poste-

more V 20 non solum] nos uim V^a, inc. P^a 21 locare] fP^bV^cU, locatore F^aP^aV^a | habi- 22 tori si] habitatoris P^a, habitator si P^bV^cU fulta] Taur. cum BS: εἰ ὁ οἴκος ἀπὸ κα- λανδῶν ἰανογαρίων διὰ σαθρότητα ὑπὸρθώματα δέχενται μέχρι καλανδῶν ἰογνίων et B (Anon.): ὑπὸρθωσις ἔχων, furta F, fracta P^bV^cU, inc. P^aV^a 24 possit] possit f, posse V^a, inc. P^a | domo PU | si om. P 26 follo F (em. f) 29 condemnauit F (em. f) P^a | tuas] P^b, suas FP^a, tu U^a, tuam U^b 32 quaedam ... 33 lo- 33 locatoris quamquam in textu aduenit, tamen denuo in margine posuit post 33 locatoris inserenda F^a 32 quaedam] altero loco ex quidam corr. F^a | permutterebat altero loco F^a | lego] gele altero loco F^a 33 uolumptate altero loco F^a 34 aedificare] PU, aedificare F 35 comperi] fPU^a cum B (Anon.) et BS (πλ.): ἔγνων, comperiri F, comperi... U^a

centorum eam uillam constare: data autem tibi erant centum, ex quibus cum partem impendisses, uetui te opus facere. dixi, si opus facere perseueraueris, ex locato tecum¹ agere, ut pecuniae mihi reliquum restituas. Messem inspiciente² colono, cum alienam esse non ignorares, sustalisti. condicere *tibi* frumentum dominum posse Labeo ait, et ut id faciat, colonum ex conducto cum domino acturum. Locator horrei propositum habuit se aurum⁵ argentum margaritam non recipere suo periculo: deinde cum sciret has res inferri, passus est. proinde eum futurum tibi obligatum dixi, ac si³ propositum fuit, remissum uidetur. f. 284^r

7 Serum meum mulionem conduxisti: neglegentia eius mulus tuus perit. si ipse se locasset, ex peculio dumtaxat et in rem uersum⁴ damnum tibi praestaturum dico: sin autem ipse eum locasset, non ultra me tibi praestaturum, quam dolum malum et culpam meam ab- 10 esse: quod si sine definitione personae mulionem a me conduxisti et ego eum tibi dedissem, cuius neglegentia iumentum perierit, illam quoque culpam me tibi praestaturum aio, quod 8 eum elegissem, qui eiusmodi damno te adficeret. Uehiculum conduxisti, ut onus tuum portaret et secum⁵ iter faceret: id cum pontem transiret, redemptor eius pontis portorum ab eo exigebat: quaerebatur, an etiam pro ipsa sola reda portorum daturus fuerit. puto, si 15 mulio non ignorauit ea se transiturum, cum uehiculum locaret, mulionem praestare debere.

9 Rerum custodiam, quam horrearius conductoribus praestare deberet, locatorem totorum horreorum horreario praestare non debere puto, nisi si in locando aliter conuenerit.

61 SCAEUOLA libro septimo digestorum. Colonus, cum lege locationis non esset [B. 20, 1, 61] A comprehensum, ut uineas poneret, nihil minus in fundo uineas institui: et propter earum²⁰ fructum denis amplius aureis annuis ager locari cooperat. quaesitum est, si dominus istum colonum fundi⁶ electum pensionum debitatarum nomine conueniat, an sumptus utiliter factos in uineis instituendis reputare possit opposita doli mali exceptione. respondit uel expensas 1 consecuturum uel nihil amplius praestaturum. Nauem conduxit, ut de prouincia Cyrenensi Aquileiam nauigaret olei metretis tribus milibus impositis et frumenti modiis octo milibus²⁵ certa mercede: sed euenit, ut onerata nauis in ipsa prouincia nouem mensibus retineretur et onus impositum commisso tolleretur. quaesitum est, an uecturas quas conuenit a conductori secundum locationem exigere nauis possit. respondit secundum ea quae propone-rentur posse.

62 LABEO libro primo pithanorum. Si rium, quem faciendum con- [B. 20, 1, 62. Ep. 7, 32] A duxeras et feceras, antequam eum probares, labes corrumpit, tuum periculum est. PAULUS: immo si soli uitio id accidit, locatoris erit periculum, si operis uitio accidit, tuum erit detrimentum.

F[P(VU)]

¹ me ins. ² inspiciente] in spicis cessante (u. i.)? ³ propositum non habuisset, quo-niam quod ins. (u. i.) ⁴ uerso me? ⁵ secum] seorsum? ⁶ fundo?

³ inspiciente] sic P⁴U⁴ et ita legerunt Graeci: κάν ὄρώντος τοῦ κολωνού κλέψῃ τις τοὺς ἀστάχας BS (Cyr.), ἐὰν ὄρώντος τοῦ μισθωτοῦ τὸ θέρος ἐπάρης B (Anon.), σοῦ ὄρώντος τοῦ μισθωταμένου ἔτερος ἔδειπε τὸν καρπὸν BS (πλ.), inspicientem FP⁴U⁴: at requiritur quod supra dedi, ut intellegatur agi de fructibus non perceptis, sed percipiendis⁴ ignorare P⁴ | sustalisti F(em. f) | condicere te tibi F(em. f), condicere tibi U, κινήσει κατὰ τοῦ κλέπτου τὸν φούρτιβον κονδίκτιτζον ὁ τοῦ ἀγροῦ δεσπότης BS (πλ.) | et ut] et V⁴, ut U⁴, inc. P⁴ | 6 margaritam] fP⁴, margitam F: μαργαρίτας BS (πλ. et Cyr.) et B (Anon.) | cum sciret ... 7 proinde om. V⁴ eademque uidentur defuisse P⁴ | 7 proinde eum ... remissum uidetur] pleniora haec uidentur legisse Graeci: καταχεθίσομαι τούτων ἀπολομένων τῇ κονδογκτὶ, ωσπερ εἰ

ΜΗΔΕΝ προετέθη τούτο πρόγραμμα· ὡς γὰρ οὐκ ἴναντιώθη εἰσφέροντός σοι τὰ προλεχθέντα πράγματα, ἐδοξά συγχωρεῖν τὰ τῷ προγράμματι πριεχόμενα BS (πλ.) 8 se om. P⁴ 9 pe-culio] periculo P⁴ | dico F, iudicio PV, locati iudicio f, indicio U 11 si sine] si non P⁴, sine V | psonae F (suppl. f): γενικῶς θελήσαντός μοι μογίωνα μισθώσασθαι B (Anon.) 12 aio] alio P⁴ 13 eiusmodo PU⁴ | uehiculum ... 14 faceret om. V⁴ eademque uid. defuisse P⁴ 14 faceres fU⁴ 15 si mulio] F⁴ cum BS (Cyr.): εἰ εἰδῆς (locator) διὰ ποιας ὅδοι λαμδάνει αὐτὸν ὁ μισθωταμένος, si porto-rium mulio F⁴PVU 20 fundum F⁴ | institut] fP⁴U, instituti FP⁴ 21 annuis] is P, annis U⁴, om. V 22 fundi] FV⁴, fundum P⁴, fundo P⁴V⁴, om. U | conueniant P⁴ 26 re-tinetur PV 32 operis uitio id accidit P

III.

R DE AESTIMATORIA R

- 1 ULPLANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Actio de aestimato proponitur [B.19, 9, 1] S tollendae dubitationis gratia: fuit enim magis dubitatum, cum res aestimata uendenda datur, utrum ex uendito sit actio propter aestimationem, an ex locato, quasi rem uendendam lo- 5 casse uideor, an ex conducto, quasi operas conduxissem, an mandati. melius itaque uisum est hanc actionem proponi: quotiens enim de nomine contractus alicuius ambigeretur, conueniret tamen aliquam actionem dari, dandam aestimatoriam praescriptis uerbis actionem: est enim negotium ciuile gestum et quidem bona fide. quare omnia et hic locum habent, 10 quae in bonae fidei iudiciis diximus. Aestimatio autem periculum facit eius qui suscepit: 10 aut igitur ipsam rem debebit incorruptam reddere aut aestimationem de qua conuenit.
- 2 PAULUS libro trigesimo ad edictum. Haec actio utilis est et si merces interuenit. [B.19, 9, 2] S*

f. 285

III.

R DE RERUM PERMUTATIONE R

- 1 PAULUS libro trigesimo secundo ad edictum. Sicut aliud est uendere, aliud [B.20, 3, 1] S emere, alias emptor, alias uendor, ita pretium aliud, aliud merx. at in permutatione dis- 16 cerni non potest, uter emptor uel uter uendor sit, multumque differunt praestationes. emptor enim, nisi nummos accipientis fecerit, tenetur ex uendito, uendori sufficit ob euictio- 20 nem se obligare possessionem tradere et purgari dolo malo, itaque, si euicta res non sit, nihil debet: in permutatione uero si utrumque pretium est, utriusque rem fieri oportet, si 20 merx, neutrius. sed cum debeat et res et pretium esse, non potest *permutatio emptio uen- ditio esse, quoniam non potest inueniri*, quid eorum merx et quid pretium sit, nec ratio pa- 25 titur, ut una eademque res et ueneat et pretium sit emptionis. Unde si ea res, quam ac- ceperim uel dederim, postea euincatur, in factum dandam actionem respondetur. Item emptione ac uenditio nuda consentientium uoluntate contrahitur, permutatio autem ex re tra- 25 dita initium obligationi praebet: alioquin si res nondum tradita sit, nudo consensu constitui obligationem dicemus, quod in his dumtaxat receptum est, quae nomen suum habent, ut 30 in emptione uenditione, conductione, mandato. Ideoque Pedius ait alienam rem dantem nullam contrahere permutationem. Igitur ex altera parte traditione facta si alter rem nolit tradere, non in hoc agemus ut res *tradita nobis reddatur, sed in id quod interest nostra illam* 30 rem accepisse, de qua conuenit: sed ut res contra nobis reddatur, condictioni locus est quasi re non secuta.
- 2 IDEM libro quinto ad Plautium. Aristo ait, quoniam permutatio uicina esset [B.20, 3, 2] E emptioni, sanum quoque furtis noxisque solutum et non esse fugitiuum seruum praestan- 35 dum, qui ex¹ causa daretur.

F[P(VU)]

¹ ea ins. (Hal.)

2 de aestimatoria] FPU, de aestimatoria actione *ind. F* 5 locato ... 6 conducto *bis P^a* 5 locasse t' *F'* 6 ex *om. P^a* utroque loco *V^a* 7 actione *F(suppl. f)* 10 fideiudi- ciis *F* 16 ita 'pretium pretium (*sic bis*) aliud' aliud merx *F²*, *def. in his P^a* 20 utrumque pr. *F²P* 21 esse non potest ... 22 quid pre- 25 titum *om. V^a*, *def. in his P^a* 21 permutatio emptione uenditio esse, quoniam non potest] omitunt libri, supplevit secundum BS (πλ.): ἐπειδὴ δὲ τὴν πράσιν ἀνάγκη ἔχειν ἐν ἀγύῃ καὶ τίμημα καὶ πρᾶγμα πιπρακόμενον, οὐ δύνατὸν εἶναι τὴν περμογήτων πράσιν καὶ ἀγορασίαν, ἐπειδὴ οὐ δύνατὸν εὑρεθῆναι τὶ μὲν τούτων πέ-

πραται, τὶ δὲ λόγῳ τιμήματος καταβέβληται 23 ueneat ... ea res *om. V^a*, *def. in his P^a* 23 permutatione *FP^a*, permutacionem *U^a*: ἡ δὲ ἀνταλλαγὴ παραδόσεως (synictata) B (Anon.) 28 ideoque] ideo *PVU* 29 nollit *F*, non tollit *P^a* 30 non in hoc] *FP^a?U*, in hoc *V^a*, in hoc non *V^a*, non tamen in hoc *P^a* | ut res tradita nobis reddatur, sed in id quod interest nostra] *sic scripsi secundum B (Anon.)*: ὁ παραδούς περὶ τοῦ διαφέροντος ἐνάρει τῷ μη παραδόντι coll. D. 19, 5, 5, 1, ut res nostra *FP^a?*, ut interest nostra *V^a*, quae interest nostra *V^a*, quod interest nostra *P^aU*? 31 conductioni *P^aU*? 33 idem] *F²PU cum B, paulus F²*

V.

R DE PRAESCRIPTIIS UERBIS ET IN FACTUM ACTIONIBUS R PES

- 1 PAPINIANUS libro octavo quaectionum. Nonnumquam euenit, ut cessantibus [B. 20, 4, 1] ^{P*}
iudicis proditis et uulgaribus actionibus, cum proprium nomen inuenire non possumus,
facile descendamus¹ ad eas, quae in factum appellantur. sed ne res exemplis egeat, paucis ⁵
1 agam. Domino mercium in magistrum nauis, si sit incertum, utrum nauem conduixerit an
2 merces uehendas locauerit, ciuilem actionem in factum esse dandam Labeo scribit. Item
si quis pretii explorandi gratia rem tradat, neque depositum neque commodatum erit, sed
non exhibita fide in factum ciuilis subicitur actio,⁹
- 2 CELSUS libro octavo digestorum. (nam cum deficiant uulgaria atque usitata [B. 20, 4, 2] ^{E*}
actionum nomina, praescriptis uerbis agendum est)
- 3 IULIANUS libro quarto decimo digestorum. in quam necesse est confugere, [B. 20, 4, 3] ^{S*}
quotiens contractus existunt, quorum appellations nullae iure ciuili proditae sunt.
- 4 ULPLANUS libro trigesimo ad Sabinum. Natura enim rerum conditum est, ut [B. 20, 4, 4] ^{S*}
plura sint negotia quam uocabula.¹⁵
- 5 PAULUS libro quinto quaectionum. Naturalis meus filius seruit tibi et tuus [B. 20, 4, 5] ^{P*}
filius mihi: conuenit inter nos, ut et tu meum manumitteres et ego tuum: ego manumisi,
tu non manumissisti: qua actione mihi teneris, quae situm est. in hac quaectione totius ob
rem dati tractatus inspici potest. qui in his competit speciebus: aut enim do tibi ut des,¹⁹
aut do ut facias, aut facio ut des, aut facio ut facias: in quibus quaeritur, || quae obligatio f. 285'
1 nascatur. Et si quidem pecuniam dem, ut rem accipiam, emptio et uenditio est: sin autem
rem do, ut rem accipiam, quia non placet permutationem rerum emptionem esse, dubium
non est nasci ciuilem obligationem, in qua actione id ueniet, non ut reddas quod acceperis,
sed ut damneris mihi, quanti interest mea illud de quo conuenit accipere: uel si meum re-
cipere uelim, repetatur quod datum est, quasi ob rem datum re non secuta. sed si scyphos ²⁵
tibi dedi, ut Stichum mihi dares, periculo meo Stichus erit ac tu dumtaxat culpam prae-
2 stare debes. explicitus est articulus ille do ut des. At cum do ut facias, si tale sit factum,
quod locari solet, puta ut tabulam pingas, pecunia data locatio erit, sicut superiore casu
emptio: si rem do, non erit locatio, sed nascetur uel ciuilis actio in hoc quod mea interest
uel ad repetendum conductio. quod si tale est factum, quod locari non possit, puta ut ser-³⁰
uum manumittas, siue certum tempus adiectum est, intra quod manumittatur idque, cum
potuisset manumitti, uiuo seruo transierit, siue finitum non fuit et tantum temporis con-
sumptum sit, ut potuerit debueritque manumitti, condici ei potest uel praescriptis uerbis
agi: quod his quae diximus conuenit. sed si dedi tibi seruum, ut seruum tuum manumit-
teres, et manumissisti et is quem dedi euictus est, si sciens dedi, de dolo in me dandam ³⁵
3 actionem Iulianus scribit, si ignorans, in factum ciuilem. Quod si faciam ut des et postea-
4 quam feci, cessas dare, nulla erit ciuilis actio, et ideo de dolo dabitur. Sed si facio ut
facias, haec species tractatus plures recipit. nam si pacti sumus, ut tu a meo debitore
Carthagine exigas, ego a tuo Romae, uel ut tu in meo, ego in tuo solo aedificem, et ego³
aedificau et tu cessas, in priorem speciem mandatum quodammodo interuenisse uidetur,⁴⁰
sine quo exigi pecunia alieno nomine non potest: quamuis enim et impendia sequantur,
F[P(VU)]

¹ descendamus (*dett.*)? ² exegi uel ins. (*Huschke Zeitschr. für Civilrecht und Proz.* 5, 109)

3 (u)lp. ^{P*} 5 facile] facile non ^{P*} 6 nauem]
naues ^P 10 libro uiiii ^P 12 iabolenus ^P
14 conductum ^{P*}, inductum ^{P*} VU | ut om. ^{F*}
16 filius meus ^P | seruiat ^{P*}, seruiebat ^{P*} V² U,
inc. V² 20 aut facio ut des aut facio ut
facias om. ^{P*} | ut facias in qui *erasa* uidentur,
ut *tamen perspicua* sint ^F 21 emptio
et . . . 22 accipiam om. ^{P*} 23 ueniet] ueniet
P 25 uelin ^{F*} | repetetur ^f, repetam V|

scypho's¹ ^{F*} 26 stichom ^F 27 faciat ^F
28 soleat ^P 29 rem do] *sic scripti ad B*
(Anon.); ei δέ δώσω πράγμα ἐπὶ τῷ σε ποιῆσαι,
rem ^{F*}, res ^f ^{P*} U², inc. U² 32 seruo om.
^{P*} V² | transierint ^{P*} U² 35 et is] f, ed is F
37 dauitur ^F (em. f) 39 chartagine ^F
41 sine quo] si neque ^{P*} V², sine U² | se-
quantur] si quantum ^P|

- tamen mutuum officium praestamus et potest mandatum ex pacto etiam naturam suam excedere (possum enim tibi mandare, ut et custodiam mihi praestes et non plus impendas in exigendo quam decem): et si eandem quantitatem impenderemus, nulla dubitatio est. sin autem alter fecit, ¹ ut et hic mandatum interuenisse uideatur, quasi refundamus inuicem impensas: neque enim de re tua tibi mando. sed tutius erit et in insulis fabricandis et in ⁵ debitoribus exigendis praescriptis uerbis dari actionem, quae actio similis erit mandati actioni, quemadmodum in superioribus casibus locationi et emptioni. Si ergo haec sunt, ubi de faciendo ab utroque conuenit, et in proposita quaestione idem potest et necessario sequitur, ut eius fiat condemnatio, quanti interest mea seruum habere quem manumisi. an deducendum erit, quod libertum habeo? sed hoc non potest aestimari. ¹⁰
- 6 NERATIUS libro primo responsorum. Insulam hoc modo, ut aliam insulam re- [B. 20, 4, 6] ^{P*} ficeres, uendidi. respondit nullam esse uenditionem, sed ciuili intentione incerti agendum est.
- 7 PARITIONUS libro secundo quaestionum. Si tibi decem dederο, ut Stichum [B. 20, 4, 7] ^P manumittas, et cessaueris, confessim agam praescriptis uerbis, ut soluas quanti mea interest: aut, si nihil interest, condicam tibi, ut decem reddas. ¹⁵
- 8 IDEM libro uicesimo septimo quaestionum. Si dominus seruum, cum furto ² [B. 20, 4, 8] ^P argueretur, quaestioni habendae causa aestimatū dedisset neque de eo compertum fuisset et is non redderetur, eo nomine ciuiliter agi posse, ³ licet aliquo casu seruum retenturus f. 286 esset, qui traditum accepisset. potest enim retinere seruum, siue dominus pro eo pecuniam elegisset siue in admissō deprehensō fuisset: tunc enim et datam aestimationem reddi a 20 domino oportere. sed quaesitum est, qua actione pecunia, si eam dominus elegisset, peti posset. dixi, tametsi quod inter eos ageretur uerbis quoque stipulationis conclusum non fuisset, si tamen lex contractus non lateret, praescriptis uerbis incerti et hic agi posse, nec uideri nudum pactum interuenisse, quotiens certa lege dari probaretur. ²⁴
- 9 IDEM libro undecimo responsorum. Ob eam causam accepto liberatus, ut no- [B. 20, 4, 9] ^{Pf} men Titi debitoris delegaret, si fidem contractus non impleat, incerti actione tenebitur. itaque iudicis officio non uetus obligatio restaurabitur, sed promissa praestabatur aut condemnatio sequetur.
- 10 IAULENUS libro tertio decimo epistularum. Partis tertiae usum fructum le- [B. 20, 4, 10] ^E gauit: heredis bona ab eius creditoribus distracta sunt et pecuniam, quae ex aestimatione 30 partis tertiae fiebat, mulier accepit fruendi causa et per ignorantiam stipulatio praetermissa est. quaero, an ab herede mulieris pecunia, quae fruendi causa data est, repeti possit, et qua actione. respondi in factum actionem dari debere.
- 11 POMPONIUS libro trigesimo nono ad Quintum Mucium. Quia actionum non [B. 20, 4, 11] ^E plenus numerus esset, ideo plerumque actiones in factum desiderantur. sed et eas actiones, ³⁵ quae legibus proditae sunt, si lex iusta ac necessaria sit, supplet praetor in eo quod legi deest: quod facit in lege Aquilia reddendo actiones in factum accommodatas legi Aquilie, idque utilitas eius legis exigit.
- 12 PROCULUS libro undecimo epistularum. Si vir uxori suaे fundos uendidit et [B. 20, 4, 12] ^{Ef} in uenditione comprehensum est conuenisse inter eos, si ea nupta ei esse desisset, ut eos 40 F[P(VU)]
-
- ¹ talia fere inserit: quod se aedificaturum recepit, alter non fecit, item aedificare cogetur qui non fecit ² furti (u. i.)?
- 1 potest] post P^a | pactio P^a 3 et] ut P^a 4 aliter PVU^b 5 tutius] tuus P^a, hoc ius totius V^a, hoc tunc U^a | in insulis] insulis in supplemento F^a | inter fabricandis et in debitoribus inseri iusset conuenit et (u. 8) alter fecit (u. 4) ... insulis fabricandis (u. 5) F^a, quae haec, quamquam suo loco perscripta a F^a, tamen denou posuit in fine folii 8 de faciendo] defitiendo P^aU^a 10 abeo F (suppl. f) 12 esset P^a | est del. F^a 16 furti fP^aV^aU^a 20 elegisset] dedisset P^a, inc. V^a 21 pecu-
- nia] fU, pecuniam FP | petit posse P^a, peti posse. U^a 24 dare P^aV^aU^a 25 unde cimo^c F^a 27 restaurabitur F^a | aut ut P^aU^a, et P^aV^aU^a, inc. V^a 28 sequitur P^aV^a 29 partis] supra ar scripsit te F^a 30 heredis om. P^a, inc. V^a 33 qua] quo P^a | respondit F^a 35 actionis P^a | et om. PVU^a 36 eo om. P^a 37 legi] fP^aU, legis FP^a 38 eius legis] legis aquilie P 40 desisset] fP^aV, dedisset FP^a, inc. U^a: λγωμένοι τοῦ ἀλόγου B (Anon.)

- fundos, si ipse uellet, eodem pretio mulier transcriberet niro: in factum existimo iudicium esse reddendum idque et in aliis personis obseruandum.
- 13 ULPIANUS libro trigesimo ad Sabinum. Si tibi rem uendendam certo pretio [B. 20, 4, 13] *S* dedissem, ut, quo pluris uendidisses, tibi haberes, placet neque mandati neque pro socio esse actionem, sed in factum quasi alio negotio gesto, quia et mandata gratuita esse debent, et societas non uidetur contracta in eo, qui te non admisit socium distractionis, sed 1 sibi certum pretium exceptit. Iulianus libro undecimo digestorum scribit, si tibi areae meae dominium dedero, ut insula aedificata partem mihi reddas, neque emptionem esse, quia pretii loco partem rei meae recipio, neque mandatum, quia non est gratuitum, neque societatem, quia nemo societatem contrahendo rei suae dominus esse desinit. sed si puerum 10 docendum uel pecus pascendum tibi dedero uel puerum nutriendum ita, ut, si post certos annos uenisset, pretium inter nos communicaretur, abhorrire haec ab area eo, quod hic dominus esse non desinit qui prius fuit: competit igitur pro socio actio. sed si forte puerum dominii tui fecero, idem se quod in area dicturum, quia dominium desinit ad primum dominium pertinere. quid ergo est? in factum putat actionem Iulianus dandam, id est praescriptis uerbis. ergo si quis areae dominium non transtulerit, sed passus sit te sic aedicare, ut communicaretur uel ipsa uel pretium, erit societas. idemque et si partis areae dominium transtulerit, partis non, et eadem || lege aedicare passus sit. f. 286'
- 14 IDEM libro quadragesimo primo ad Sabinum. Qui seruandarum mercium sua- [B. 20, 4, 14] *S* rum causa alienas merces in mare proiecit, nulla tenetur actione: sed si sine causa id fecisset, in factum, si dolo, de dolo tenetur. Sed et si seruum quis alienum spoliauerit isque frigore mortuus sit, de uestimentis quidem furti agi poterit, de seruo uero in factum agentem criminali poena aduersus eum seruata. Sed et si calicem argenteum quis alienum in profundum abiecerit damni dandi causa, non lucri faciendi, Pomponius libro septimo decimo ad Sabinum scripsit neque furti neque damni iniuriae actionem esse, in factum tamen agentem. Si glans ex arbore tua in meum fundum cadat eamque ego immisso pecore depascam, Aristo scribit non sibi occurrere legitimam actionem, qua experiri possim: nam neque ex lege duodecim tabularum de pastu pecoris (quia non in tuo pascitur) neque de pauperie neque de¹ damni iniuriae agi posse: in factum itaque erit agendum. 29
- 15 IDEM libro quadragesimo secundo ad Sabinum. Solent, qui nouerunt seruos [B. 20, 4, 15] *S* fugitiuos alicubi celari, indicare eos dominis ubi celentur: quae res non facit eos fures. solent etiam mercedem huius rei accipere et sic indicare, nec uidetur illicitum esse hoc quod datur. quare qui accepit, quia ob causam accepit nec improbam causam, non timet condictio nem. quod si solutum quidem nihil est, sed pactio intercessit ob indicium, hoc est ut, si indicasset adprehensusque esset fugitiuus, certum aliquid daretur, uideamus, an possit agere. et quidem conuentio ista non est nuda, ut quis dicat ex pacto actionem non oriri, sed habet in se negotium aliquod: ergo ciuilis actio oriri potest, id est praescriptis uerbis. nisi si quis et in hac specie de dolo actionem competere dicat, ubi dolus aliquis arguatur. 39
- 16 POMPONIUS libro uicesimo secundo ad Sabinum. Permisisti mihi cretam exi- [B. 20, 4, 16] *S* mere de agro tuo ita, ut eum locum, unde exemissem, replerem: exempti nec repleo: quae situm est, quam habeas actionem. sed² certum est ciuilem actionem incerti competere: si autem uendidisti cretam, ex uendito ages. quod si post exemptionem cretae repluero nec patieris me cretam tollere tu, agam ad exhibendum, quia mea facta est, cum uoluntate tua 44 *F[P(VU)]*

¹ de del. (dett.: litt. ed male gem.) ² sed] et?

5 alio] alieno *PVU* 7 ab iulianus *L*. inc. *FPV* 12 haec] ac *V*, hoc *PVU* 14 domini *P·U* | se] esse *f·U* | di'cturum *F*, diecturum *U*, inc. *P* | dominium] dominus *P·V* | ad] et ad *V*, inc. *P* 16 ergo *F* 18 transtulerit *F* 19 seruandorum *F* 20 si sine] sine *P* 23 calicem] cali... *F* | in fundum *P*, in profundo *V* 25 scribit *PVU* 26 glas *F* (*suppl. f*) | immiso *F* 28 tuo] tua *PU* 31 c'elentur *F* | quae om. *P* 33 quia] qui *P·U* 37 aliquid *F·P* 38 nisi si] nisi *PU* 43 ages] *f·P·U*, agest *FPU* 44 tollere tu] *scripti*, tolleretur *F*, tollere tum *fP*, tollere tunc *U*

- 1 exempta sit. Permisisti mihi, ut sererem in fundo tuo et fructus tollerem: seu nec patet me fructus tollere. nullam iuris ciuilis actionem esse Aristo ait: an in factum dari debeat, deliberari posse: sed erit de dolo.
- 17 ULPIANUS libro uicesimo octavo ad edictum. Si gratuitam tibi habitationem [B. 20, 4, 17] S dedero, an commodati agere possim? et Uuiuanus ait posse: sed est tutius praescriptis 5 1 uerbis agere. Si margarita tibi aestimata dedero, ut aut eadem mihi adferres aut pretium eorum, deinde haec perierint ante uenditionem, cuius periculum sit? et ait Labeo, quod et Pomponius scripsit, si quidem ego te uendor rogaui, meum esse periculum: si tu me, tuum: si neuter nostrum, sed dumtaxat consensimus, teneri te hactenus, ut dolum et cul- 2 pam mihi praestes. actio autem ex hac causa utique erit praescriptis uerbis. Papinius 10 libro octavo quaestionum scripsit, si rem tibi inspicendum dedi et dicas te perdidisse, ita demum mihi praescriptis uerbis actio competit, si ignorem ubi sit: nam si mihi liqueat apud te esse, furti agere possum uel condicere uel ad exhibendum | agere. secundum haec, si f. 287 3 cui inspicendum dedi siue ipsius causa siue utriusque, et dolum et culpam mihi praestandam esse dico propter utilitatem, periculum non: si uero mei dumtaxat causa datum est, 15 4 dolum solum, quia prope depositum hoc accedit. Si, cum unum bouem haberem [I. 8, 24, 2] et uicinus unum, placuerit inter nos, ut per denos dies ego ei et ille mihi bouem commo- daremus, ut opus faceret, et apud alterum bos periit, commodati non competit actio, quia 5 non fuit gratuitum commodatum, uerum praescriptis uerbis agendum est. Si, cum mihi [I.] uestimenta uenderes, rogauro, ut ea apud me reliquias, ut peritioribus ostenderem, mox 20 6 haec perierint ui ignis aut alia maiore, periculum me minime praestaturum: ex quo apparet 7 utique custodiam ad me pertinere. Si quis sponzionis causa anulos acceperit nec reddit¹ uictori, praescriptis uerbis actio in eum competit: nec enim recipienda est Sabini opinio, qui condici et furti agi ex hac causa putat: quemadmodum enim rei nomine, cuius neque possessionem neque dominium uictor habuit, aget furti? plane si inhonesta causa sponzionis 25 fuit, sui anuli dumtaxat repetitio erit.
- 18 IDEM libro trigesimo ad edictum. Si apud te pecuniam deposuerim, ut dares [B. 20, 4, 18] S Titio, si fugitiuum meum reduxisset, nec dederis, quia non reduxit: si pecuniam mihi non reddas, melius est praescriptis uerbis agere: non enim ambo pecuniam ego et fugitiarius depositimus, ut quasi apud sequestrem sit depositum. 30
- 19 IDEM libro trigesimo primo ad edictum. Rogasti me, ut tibi nummos mutuos [B. 20, 4, 19] S darem: ego cum non haberem, dedi tibi rem uendendam, ut pretio uteris. si non uendisti aut uendidisti quidem, pecuniam autem non acceperisti mutuam, tutius est ita agere, ut Labeo ait, praescriptis uerbis, quasi negotio quadam inter nos gesto proprii contractus.
- 1 Si praedium pro te obligauero, deinde placuerit inter nos, ut mihi fideiuseorem praestares, 25 nec facias, melius esse dico praescriptis uerbis agi, nisi merces interuenit: nam si interuenit, ex locato esse actionem.
- 20 IDEM libro trigesimo secundo ad edictum. Apud Labeonem quaeritur, si tibi [B. 20, 4, 20] S equos uenales experiendo dedero, ut, si in triduo displicuissent, redderes, tuque desultor in his cucurreris et uiceris, deinde emere nolueris, an sit aduersus te ex uendito actio. et 40 puto uerius esse praescriptis uerbis agendum: nam inter nos hoc actum, ut experimentum 1 gratuitum acciperes, non ut etiam certares. Item apud Melam quaeritur, si mulas tibi F[P(VU)]
-
- ¹ uicti ins. (u. i.)
- 1 seu] siue P^aV^a, si P^bV^bU^b, inc. U^a 5 pos- sim] fP^bU^b, possit FU^a, possit P^a: ἐὰν πα- πάχω τοι Δώρον οἴκησιν, ἔχω τὴν ἐπί τοῖς κε- χρημένοις ἀγωγήν B (Anon.) | bibianus F, uilianus P | tutius] F, utilius utius P^aV^a, utilius P^bV^bU^b 6 tibi] tibi habitationem P^a | ut aut] ut PVU 7 parierint P^aU^a 8 scribit 22 qui sponzionis FU^a | nec reddit uictori] nec red-
- dit uicti uictori secundum B (Anon.): ἐὰν . . . μὴ διὰώci τὸν τοῦ ἄττηθέντος τῷ ΝΙΚΗCANTI, cum praesertim de uictoris anulo quae sequuntur accipi nequeant 23 sauni P^a 24 et om. F^b 27 l. 18 om. P^a, suppl. m. eadem 31 ut ibi P^a 33 tutius] utius V^a, utilius P^bV^bU^b, inc. P^a | agere] egere P^a 39 aequos F (em. f) | 'de' dero F^b 40 aduersum P 42 muliam F^bP^aU^a

dederit ut experiaris et, si placuissent, emeres, si displicuissent, ut in dies singulos aliquid praestares, deinde mulae a grassatoribus fuerint ablatae intra dies experimenti, quid esset praestandum, utrum pretium et merces¹ an merces tantum. et ait Melia interesse, utrum emptio iam erat contracta an futura, ut, si² facta, pretium petatur, si futura, merces petatur: sed non exprimit de actionibus. puto autem, si quidem perfecta fuit emptio, competere ex uendito actionem, si uero nondum perfecta esset, actionem talem qualem aduersus desul-torem dari. Si, cum emere argentum uelles, uascularius ad te detulerit et reliquerit et, cum displicuisset tibi, seruo tuo referendum dedisti et sine dolo malo et culpa tua perierit, uascularii esse detrimentum, quia eius quoque causa sit missum. ¶ certe culpam eorum, quibus f. 287' custodiendum perferendum dederis, praestare te oportere Labeo ait, et puto praescriptis 10 uerbis actionem in hoc competere.

21 IDEM libro secundo disputationum. Quotiens deficit actio uel exceptio, utilis [B. 20, 4, 21] S^{*} actio uel exceptio est.

22 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. Si tibi polienda saceriдаue [B. 20, 4, 22] S¹⁵ uestimenta dederim, si quidem gratis hanc operam te suscipiente, mandati est obligatio, si uero mercede data aut constituta, locationis conductionisque negotium geritur. quod si neque gratis hanc operam suscepseris neque protinus aut data aut constituta sit merces, sed eo animo negotium gestum fuerit, ut postea tantum mercedis nomine daretur, quantum inter nos statutum sit, placet quasi de nouo negotio in factum dandum esse iudicium, id est praescriptis uerbis.

23 ALFENUS libro tertio digestorum a Paulo epitomatorum. Duo secundum Ti- [B. 20, 4, 23] S²⁰ berim cum ambularent, alter eorum ei, qui secum ambulabat, rogatus anulum ostendit, ut respiceret: illi excidit anulus et in Tiberim deuolutus est. respondit posse agi cum eo in factum actione.

24 AFRICANUS libro octauo quaestionum. Titius Sempronio triginta dedit pacti- [B. 20, 4, 24] S²⁵ que sunt, ut ex reditu eius pecuniae tributum, quod Titius pendere deberet, Sempronius praestaret computatis usuris semissibus, quantoque minus tributorum nomine praestitum foret, quam earum usurarum quantitas esset, ut id Titio restitueret, quod amplius praestitum esset, id ex sorte decederet, aut, si et sortem et usuras summa tributorum excessisset, id quod amplius esset Titius Sempronio praestaret: neque de ea re ulla stipulatio 30 interposita est. Titius consulebat, id quod amplius ex usuris Sempronius redigisset, quam tributorum nomine praestitisset, qua actione ab eo consequi possit. respondit pecuniae quidem creditae usuras nisi in stipulationem deductas non deberi: uerum in proposito uidentum, ne non tam faenerata pecunia intellegi debeat, quam quasi mandatum inter eos contractum, nisi quod ultra semissem consecuturus esset: sed ne ipsius quidem sortis petitionem 35 pecuniae creditae fuisse, quando, si Sempronius eam pecuniam sine dolo uel amisisset uel uacuam habuisse, dicendum nihil eum eo nomine praestare debuisse. quare tutius esse praescriptis uerbis in factum actionem dari, praesertim cum illud quoque conuenisset, ut quod amplius praestitum esset, quam ex usuris redigeretur, sorti decederet: quod ipsum ius et causam pecuniae creditae excodat.

25 MARCIANUS libro tertio regularum. Si operas fabriles quis serni uice [B. 20, 4, 25. Ep. 2, 14] S⁴⁰ mutua dedisset, ut totidem reciperet, posse eum praescriptis uerbis agere, sicuti si paenulas dedisset, ut tunicas acciperet: nec esse hoc contrarium, quod, si per errorem operae inde-

¹ et merces del. ² sit ins.

2 quod P^aU 4 an fatura P^a 6 perfecta esset actionem om. PU, perfecta esset om. V? | actionem si uero nondum p'talem F^b 7 uascularium P^aV | relinquerit F(em. f) P^a 8 refe'rendum F^b 12 utilis actio uel exceptio est] in φάκτουμ διδοται B (Anon.) 14 prouinciale P | si om. F^b | sarcientae F(em. f), sarcenda P^a, uel sarcina U^b, uel sarcinda U^b

23 reuolutus P | respondi P 24 actione'm' F^b! 27 praestitum P^a 28 praestitum P^a 36 fuisse P, fuissent V 37 uacuam] P^aV^b, uaquam FU^b, quam V^aU^b, inc. P^a | quare tutius] quae tutius F, que tutius (tutie.. V) P^aV^b, tutiusque P^aU, tutius V^b 41 quiserui F (suppl. f) PU 42 penulas F 43 tunicam P

bitae datae sunt, ipsae repeti non possunt. nam aliud dando, ut aliud reddatur, obligari iure gentium possumus: quod autem indebitum datur, aut ipsum repeti debet aut tantundem ex eodem genere, quorum neutro modo operaे repeti possunt.

26 POMPONIUS libro uicesimo primo ad Sabinum. Si tibi scyphos dedi, ut eos- [B. 20, 4, 26] ^{S.} dem mihi redderes, commodati actio est: si, ut pondus argenti redderes quantum in illis ⁵ esset, tantidem ponderis petitio est per actionem praescriptis uerbis, tam boni tamen argenti, quam illi scyphi fuerunt: sed si ut uel hos scyphos uel ut eiusdem ponderis argen- tum dares, conuenit, dicendum est, *si quidem tua est electio, scyphos statim tuos fieri et te mihi dare aut scyphos aut argentum utrum malis: quod si mihi permisum est eligere, scyphi 10 tui non sient antequam dixerit me eos habere nolle. Quod kalendis [Januariis?] dari solet medicis 15 et artificibus, non est merces: itaque si quid in hisce ministeriis aliter fiat quam conuenit, non es locato, sed in factum actio dabitur.*

F[P(VU)]

3 operaे repeti] repeti *P^a*, operepeti *U^a*
 4 dedi *om.* *P^a* 5 redderes] *fP^a—U*, reddes
FP^a | actio est] actionem *P^a* 8 dicen-
 dum est ... 12 dabitur] *sic suppleui secundum*
B: dicendum est *F¹P^aV^aU^a*, idem dicendum
 est *F²P^aV^a*, dicendum est idem *U^a*: *interci-*
disse extrema partem loci Pomponiani decla-
rant B (Anon.), in quibus sic est: εἰ δὲ ἵνα τὸ
σκεῦος ἡ τὸν ἀντάργυρον [τὸν ἀγόνην σταθμὸν
ἀργύρου?] Δῶς, εἰ μὲν ἐδόθι σοι ἐπιλογή, πα-
 ραχρῆμα σὸν γίνεται τὸ σκεῦος, καὶ διὰώσ οἴον
 θέλεις. εἰ δὲ ἔμοι ἐδόθι ἐπιλογή, οὐ γίνεται τὸ
 σκεῦος σὸν, ἔως ἂν φαερώσω μὴ θέλειν αὐτό.
 τὸ διδόμενον ἰατροῖς καὶ τεχνίταις δῆλον πο-
 σὸν ἐν ταῖς καλάνδαις οὐκ ἔστι μισθός. ἐὰν οὖν
 τι παρὰ τὸ προσήκον ἐν ταῖς τοιαύταις ὑπηρε-

σίαις γένηται, οὐχ ἡ ἐπί μισθώσει ἀγωγή, ἀλλ' ἐν
 φάκτουμ ἀρμόζει. *eadem Tipucitus sic in compendium redegit:* καὶ περὶ τοῦ ἐὰν δῶ [Δῶς?]
 σκεῦος ἐπί τῷ λαβεῖν τὸν ἀγόνην σταθμὸν, ἡ ἵνα
 τὸ σκεῦος ἡ τὸν ἀργύρον Δῶς. καὶ ὅτι τὸ διδόμε-
 νον ἰατροῖς καὶ τεχνίταις ποσὸν ἐν ταῖς καλάνδαις
 οὐκ ἔστι μισθός. καὶ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις, ἐὰν τὶ
 ἐν ταῖς τοιαύταις ὑπηρεσίαις γίνηται παρὰ τὸ
 προσήκον, ἴμφάκτουμ ἀγωγή ἀρμόζει. *intelle-*
guntur sine dubio non munera per omnes ka-
lendas oblata, sed strenue kalendarum Ianua-
riarum, quae sub nomine καλανδρικοῦ commen-
torantur in edicto Anastasii C. I. Gr. vol. 3
n. 5187 (C 11), sub nomine καλανδικῶν in
edicto Iustiniani 13 c. 3 (cf. C. Th. 6, 30, 11).